

Foto voor de maatschappelijke agenda 2019

Hardinxveld-Giessendam

Onderzoekcentrum Drechtsteden

drs. J.M.A. Schalk
Michel Borst
(078) 770 3914

december 2019

VOORWOORD

Voor u ligt de tweede foto van de gemeente Hardinxveld-Giessendam. Het is een update van de startfoto uit 2017 die een basis vormde voor de Maatschappelijk Agenda. De foto beschrijft de maatschappelijke situatie van inwoners van de gemeente. Nu ruim tweeënhalf jaar verder, heeft het Onderzoekcentrum Drechtsteden een nieuwe afdruk gemaakt.

Hierin is een aantal positieve ontwikkelingen te zien. Zo zien we een groei van inwoners, niet alleen door geboorte, maar ook door een positief vestigingssaldo. De grens van 18.000 inwoners werd begin 2019 gepasseerd. Ook is Hardinxveld-Giessendam een groene gemeente. We bedoelen daar ook mee dat er relatief veel kinderen zijn. Terwijl de problemen qua leerplicht, schoolverzuim of jeugdwerkloosheid in de gemeente duidelijk minder groot zijn dan in Nederland gemiddeld.

Economisch gaat het goed in de gemeente: Er zijn in de afgelopen jaren meer banen, een hoge arbeidsparticipatie en minder werklozen. Ook de leefbaarheid en veiligheid ontwikkelen zich positief: er zijn minder delicten. Al is er wel iets meer sprake van incidenten, zoals verkeersoverlast.

Aandachtspunt blijft nog wel de relatief lage vaccinatiegraad, hoewel het verschil met Nederland minder is geworden. Op het gebied van gezondheid en bewegen blijven de aandachtspunten hetzelfde. Het wachten is ook op nieuwe onderzoeksresultaten uit de Gezondheidsmonitor.

Naar de toekomst toe vergt de vergrijzing aandacht. Daarmee zal een groter beroep worden gedaan op de mantelzorgers. Dat is een aandachtspunt, omdat het aandeel inwoners dat mantelzorger is al relatief hoog is. De vergrijzing betekent ook dat er een groter beroep op vrijwilligers wordt gedaan. Ook dit is een aandachtspunt, omdat de vrijwilligers zelf ook ouder worden.

Bovenstaande laat positieve ontwikkelingen en aandachtspunten zien. Deze zijn echter nog niet één op één te relateren aan de werkwijze met de MAG. De actualisatie is veelal gebaseerd op cijfers uit 2017 en 2018, die in 2019 bekend zijn gemaakt. Te weten het jaar voor de invoering van de MAG en het overgangsjaar 2018. De volgende foto zal hierin meer inzicht bieden.

Inhoud

1	Demografie	4
1.1	Bevolkingssamenstelling	4
1.2	Bevolkingsprognose	5
1.3	Bevolkingsontwikkeling	6
1.4	Sociaal-economische status	8
1.5	Politieke kleur en religieuze achtergrond	9
2	Gezondheid en bewegen	11
2.1	Levensverwachting	11
2.2	Vaccinatiegraad	12
2.3	Lichamelijke gezondheid	12
2.4	Psychische gezondheid	13
2.5	Leefstijl	15
2.6	Sport en bewegen	17
3	Groei en ontwikkeling	19
3.1	Onderwijsachterstand	19
3.2	Meldingen jeugdhulp	19
3.3	Jeugdhulp	20
4	Werken, leren en economie	21
4.1	Opleidingsniveau	21
4.2	Leerplicht	21
4.3	Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten	22
4.4	Leerlingenvervoer	22
4.5	(Laag) geletterdheid	23
4.6	Arbeidsparticipatie	23
4.7	Bedrijvigheid en werkgelegenheid	23
4.8	Uitkeringen	24
4.9	Jeugdwerkloosheid	25
4.10	Participatiewet en re-integratie	25
5	Maatschappelijke betrokkenheid	26
6	Maatschappelijke ondersteuning	27
6.1	Cliënten sociaal team	27
6.2	Gebruik voorzieningen Wmo	28
6.3	Minimabeleid en schulpverlening	29
7	Wonen en leefomgeving	31
7.1	Woningvoorraad	31
7.2	Doelgroepen	33
7.3	Woningbehoefte en vergrijzing	34
7.4	Leefomgeving	34
8	Leefbaarheid, veiligheid en criminaliteit	36
8.1	Leefbaarheid, veiligheid en overlast	36
8.2	Jeugdcriminaliteit	37
8.3	Geregistreerde criminaliteit	37
	Lijst gebruikte bronnen	39

1 Demografie

Samenvatting Demografie

- **Bevolkingssamenstelling:** Hardinxveld-Giessendam telt per 1-1-2019 18.089 inwoners; de bevolking telt relatief veel kinderen van 0 tot 15 jaar en weinig alleenstaanden
- **Bevolkingsprognose:** naar de toekomst toe valt de vergrijzing op; het aantal 65-plussers neemt toe en daarbinnen de hogere leeftijdscategorieën en daarmee ook het aantal alleenstaanden
- **Bevolkingsontwikkeling:** de bevolking nam in de afgelopen 5 jaar met gemiddeld 50 inwoners toe; in 2015 was er relatief veel vertrek en in 2016 weer relatief veel vestiging; o.a. zijn conform de taakstelling in 2016 64 statushouders gevestigd, terwijl dit er in de jaren daarvoor en daarna 10-30 waren
- **Sociaal-economische status:** het percentage inwoners met een hoog opleidingsniveau is in Hardinxveld-Giessendam lager dan in Nederland, terwijl het gemiddeld besteedbaar inkomen juist hoger is
- **Politieke kleur en religieuze achtergrond:** inwoners van Hardinxveld-Giessendam zijn bovengemiddeld kerkelijk gezindt en in vergelijking met Nederland vooral Nederlands hervormd, gereformeerd of behorend tot de PKN; dit blijkt ook uit het stemgedrag: bij de laatste verkiezingen voor de Tweede Kamer gingen veel stemmen naar de SGP, ChristenUnie en CDA (Samen 52% van de stemmen); bij de laatste verkiezingen voor de Gemeenteraad 62%; de Transparante Partij voor algemeen Belang (T@B) bleek toen echter de grootste partij te zijn met 28% van de stemmen

sterke punten	aandachtspunten
bevolkingssamenstelling telt veel gezinnen en veel kinderen van 0-15 jaar	vergrijzing in de toekomst betekent een toenemend beroep op voorzieningen en zelfredzaamheid
gemiddeld besteedbaar inkomen is hoger dan in Nederland	in de toekomst meer alleenstaanden 65+ en 75+
opkomst voor verkiezingen is hoog	migratiesaldo wisselt per jaar, bevolkingsgroei komt vooral door natuurlijke aanwas
	relatief weinig hoog opgeleiden

1.1 Bevolkingssamenstelling

Hardinxveld-Giessendam telt in vergelijking met het Nederlands gemiddelde relatief veel kinderen van 0 tot 15 jaar en iets meer jongeren van 15 tot 25 jaar. Daartegenover staat dat er relatief minder volwassenen zijn in de leeftijd van 45 tot 65 jaar. Deze kenmerken zijn karakteristiek voor de relatief kleinere gemeenten. De woningvoorraad telt relatief veel koopwoningen en eengezinswoningen en is aantrekkelijk voor gezinnen met kinderen. Het Nederlands gemiddelde wordt in belangrijke mate bepaald door de grote steden waar juist meer huurwoningen en etagewoningen staan, die aantrekkelijk zijn voor alleenstaanden en tweepersoonshuishoudens zoals van 25-64 jaar.

Tabel 1.1 Bevolkingssamenstelling per 1-1-2018 (%)

leeftijdscategorie	HG 2016	HG 2018	HG 2019	NL 2018
0 tot 15 jaar	19,7	19,4	19,3	16,1
15 tot 25 jaar	13,2	13,1	12,8	12,3
25 tot 45 jaar	23,7	23,8	23,8	24,6
45 tot 65 jaar	25,4	25,3	25,3	28,2
65 tot 75 jaar	10	10,3	10,2	10,9
75 jaar en ouder	8	8,2	8,6	8
Totaal (absoluut)	17.774	17.985	18.089	17.181.084

Bron: CBS, WSJG

De groene druk (het aantal personen van 0 tot 20 jaar ten opzichte van het aantal personen van 20 tot 65 jaar) is in Hardinxveld-Giessendam duidelijk hoger dan gemiddeld in Nederland. Het neemt licht af. De groene druk is in Hardinxveld-Giessendam relatief hoog omdat er veel kinderen en jongeren zijn. Dit betekent dat in de gemeente een grotere behoefte zal zijn aan voorzieningen. De grijze druk (het aantal personen van 65 jaar en ouder ten opzichte van het aantal personen van 20 tot 65 jaar) ligt iets hoger dan in Nederland. De grijze druk neemt echter toe. Naar de toekomst toe zal de behoefte aan voorzieningen voor ouderen toenemen. Een hoge "druk" betekent dat de kosten voor deze landelijke en lokale voorzieningen door een relatief klein groep moet worden opgebracht. Denk aan de bekostiging van kinderopvang, AOW en Wmo-ondersteuning.

Tabel 1.2 Groene en grijze druk

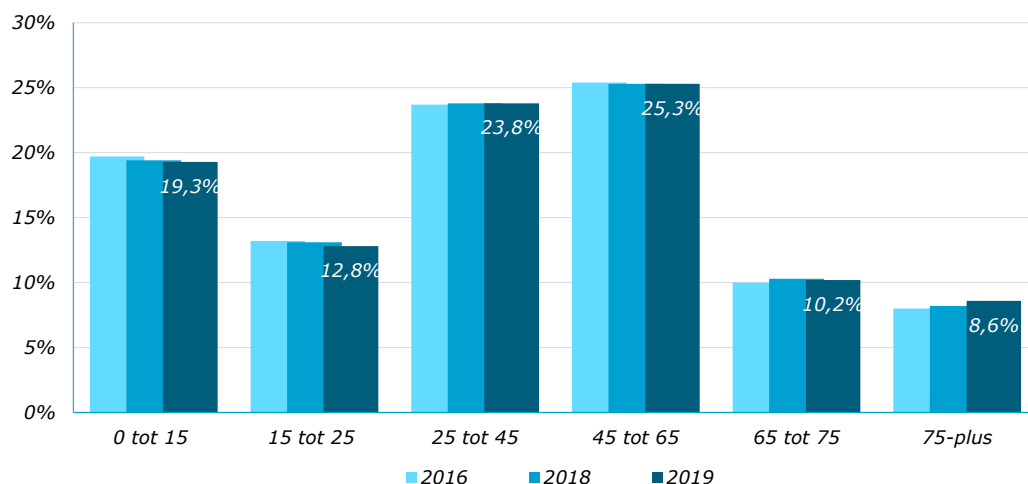
	Groene druk*		Grijze druk**	
	HG	NL	HG	NL
2015	47,9	38,0	31,8	29,9
2016	47,6	37,9	32,4	30,6
2017	47,5	37,8	32,5	31,3
2018	47,3	37,6	33,3	32,0
2019	47,2	37,3	33,6	32,6

*aantal personen van 0 tot 20 jaar t.o.v. 20 tot 65 jaar

**aantal personen van 65 jaar e.o. t.o.v. 20 tot 65 jaar

Bron: CBS, WSJG

Figuur 1.1 Bevolkingssamenstelling naar leeftijdscategorie

Bron: CBS, WSJG

Kenmerken huishoudens

In Hardinxveld-Giessendam staan per 1-1-2019 7.312 woningen, waarin zo'n 7.0008 huishoudens wonen. De overige woningen staan even leeg bijvoorbeeld door een verbouwing of verhuizing. Ook zijn er nieuwbouwwoningen die al wel meetellen in de voorraad, maar nog niet bewoond zijn. De huishoudens bestaan gemiddeld uit 2,55 personen, dat is aanzienlijk meer dan in Nederland.

Tabel 1.3 Gemiddeld aantal personen per huishouden

	HG	NL
2015	2,57	2,17
2016	2,56	2,17
2017	2,55	2,16
2018	2,55	2,15

Bron: CBS

In Nederland is ongeveer 38% van de huishoudens alleenstaand. In Hardinxveld-Giessendam is dat veel lager, namelijk 27%. Het gaat om ouderen, jonge, startende huishoudens en verder huishoudens uit alle leeftijdsgroepen. Het aandeel alleenstaande huishoudens neemt in Nederland toe; in Hardinxveld-Giessendam is dit in mindere mate het geval.

Tabel 1.4 Samenstelling van huishoudens

	% huishoudens alleenstaand		% huishoudens samenwonend	
	HG	NL	HG	NL
2015	26,7	37,4	73,3	62,6
2016	27,2	37,6	72,8	62,4
2017	27,5	38,0	72,8	62,0
2018	27,1	38,1	72,9	61,9

Bron: CBS, WSJG

1.2 Bevolkingsprognose

De bevolking vergrijsst: het aantal ouderen van 75 jaar en ouder neemt in de komende 20 jaar met 600 toe. Volgens de bevolkingsprognose zal het aantal kinderen min of meer stabiel blijven en het aantal jongeren iets afnemen. De bevolking van 20 tot 65 jaar zal naar verwachting wel afnemen maar in een nauwelijks merkbaar tempo van 0,25% per jaar. De vergrijzing is een ontwikkeling die zich in geheel Nederland voordoet.

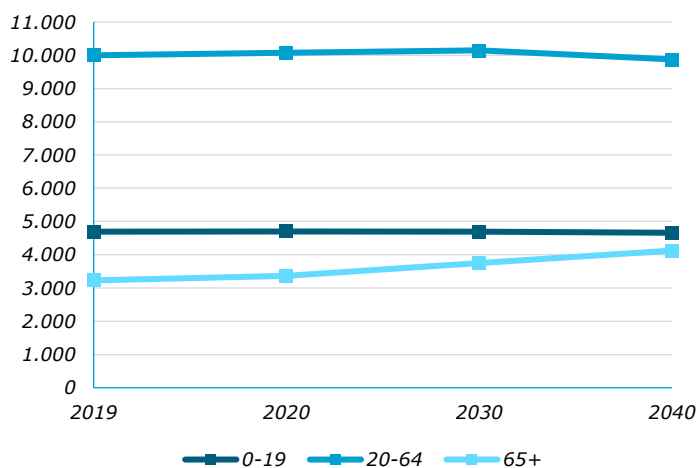
Tabel 1.5 Bevolkingsprognose 2019-2040

	2019	2020	2030	2040
0 tot 15 jaar	3.488	3.486	3.478	3.524
15 tot 25 jaar	2.327	2.329	2.334	2.199
25 tot 45 jaar	4.304	4.347	4.533	4.645
45 tot 65 jaar	4.569	4.612	4.494	4.168
65 tot 75 jaar	1.862	1.915	1.842	1.956
75 jaar en ouder	1.505	1.524	1.913	2.169
totaal	18.055	18.213	18.594	18.661

Bron: Primos

* Het prognosecijfer kan afwijken van het werkelijk aantal inwoners. Bijvoorbeeld omdat er meer immigratie was of meer nieuwbouw plaats heeft gevonden dan waarmee in het prognosemodel is gerekend.

Figuur 1.2 Bevolkingsprognose drie leeftijdsgroepen

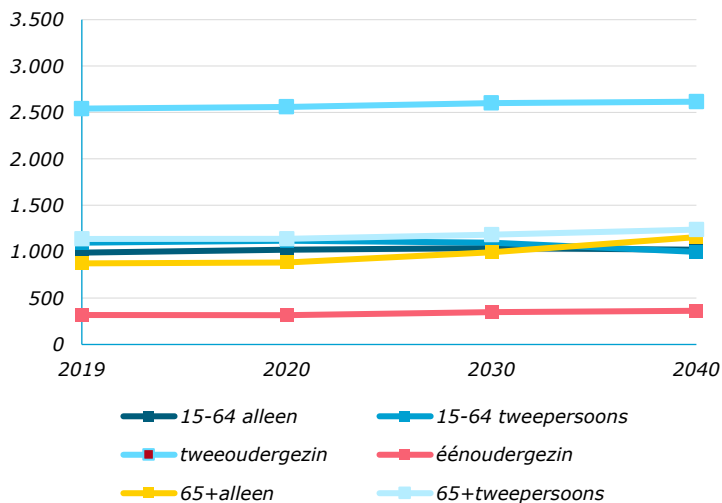
Bron: Primos

Tabel 1.6 Huishoudenprognose 2019-2040

	2019	2020	2030	2040
alleenstaand 15-64	990	1.022	1.039	1.020
alleenstaand 65-eo	874	882	992	1.157
tweeoudergezin met kinderen	2.542	2.561	2.601	2.616
eenoudergezin met kinderen	318	316	347	363
tweepersoonhuishouden 15-64 jaar	1.097	1.118	1.097	998
tweepersoonhuishouden 65 jaar e.o.	1.137	1.140	1.185	1.238
totaal	6.958	7.039	7.261	7.392

Bron: Primos

Figuur 1.3 Huishoudenprognose zes groepen

Bron: Primos

1.3 Bevolkingsontwikkeling

geboorte, sterfte, migratie

Het aantal geboortes (per 1000 inwoners) ligt in 2018 in Hardinxveld-Giessendam 30% boven het Nederlands gemiddelde. De sterfte ligt soms hoger, soms wat lager dan het Nederlands gemiddelde en ligt zo'n 3 promille lager dan de geboortes. De bevolking neemt dan ook toe door natuurlijke groei (het verschil tussen het aantal geboortes en de sterfte). Het migratiesaldo (het verschil tussen het aantal nieuwe inwoners dat zich in Hardinxveld-Giessendam vestigt en het aantal inwoners dat uit de gemeente vertrekt) wisselt per jaar, maar over de hele linie is het aantal vertrekkers iets hoger dan het aantal nieuwe inwoners dat zich in Hardinxveld-Giessendam vestigt.

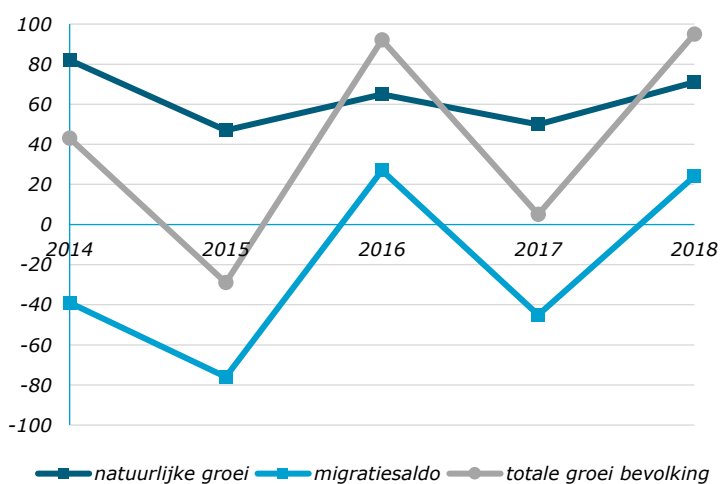
Tabel 1.7 Bevolkingsontwikkeling (per 1.000 inwoners)

		HG	NL
2015	sterfte	9,4	8,7
	geboorte	12,1	10,1
	vestiging	30	53,4
	vertrek	33,7	48,8
2016	sterfte	9,3	8,8
	geboorte	13,1	10,2
	vestiging	38,2	58,8
	vertrek	36,5	54,1
2017	sterfte	8,5	8,8
	geboorte	11,5	9,9
	vestiging	35,8	60,4
	vertrek	33,9	55,7
2018	sterfte	8,7	8,9
	geboorte	12,7	9,8
	vestiging	37,8	58,1
	vertrek	36,4	53,1

Bron: CBS, WSJG

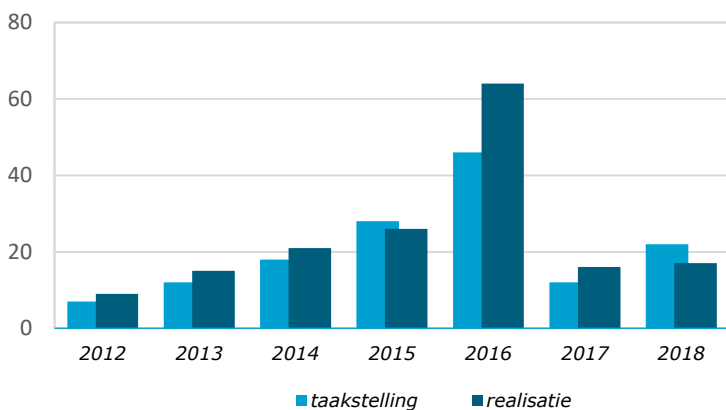
De bevolking van Hardinxveld-Giessendam nam in de afgelopen 5 jaar met gemiddeld 50 inwoners per jaar toe. In 2015 was er relatief veel vertrek van inwoners en in 2016 weer relatief veel vestiging van nieuwe inwoners. Bij de vestiging speelt de opname van toegelaten statushouders een rol: in 2015 zijn 27 personen gehuisvest, in 2016 waren dit er 64 (in totaal 14 boven de taakstelling in deze twee jaar). Daarnaast is er in 2016 en 2018 ten opzichte van de vorige jaren relatief veel nieuwbouw geweest (zie hoofdstuk wonen en leefomgeving). De huisvesting van vergunninghouders is na een piek in 2016 weer terug op niveau van de jaren daarvoor.

Figuur 1.4 Bevolkingsontwikkeling in de afgelopen vijf jaren

Bron: CBS

Figuur 1.5 Huisvestingstaakstelling vergunninghouders en realisatie Hardinxveld-Giessendam 2012-2018 (inwoners)

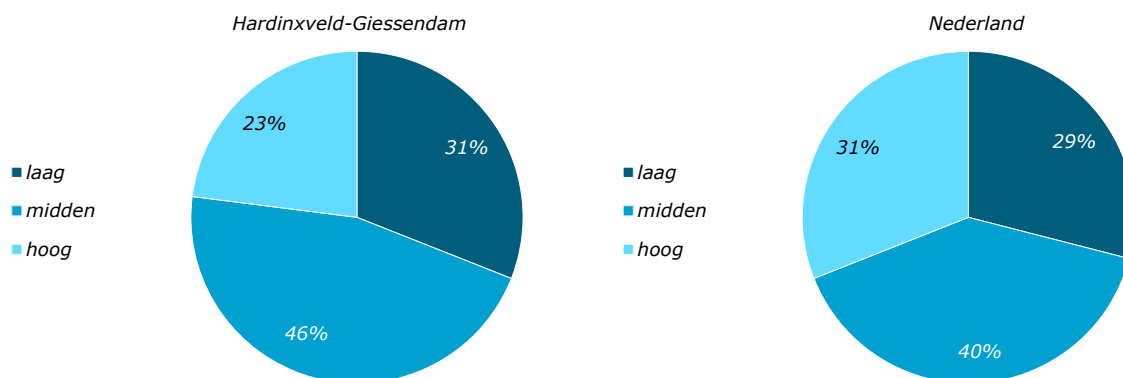
Bron: Bron: Rijksoverheid, COA, Overzicht huisvesting vergunninghouders en website huisvestingvergunninghouders.nl

1.4 Sociaal-economische status

Verschillen in opleiding, beroep en inkomen worden samengevat met de sociaaleconomische status (SES). De gemiddelde SES van inwoners van Hardinxveld-Giessendam kunnen we vervolgens vergelijken met die van Nederland. Maar eigenlijk zeggen de afzonderlijke onderdelen ook al veel. Inwoners met een lage opleiding, een laag inkomen of een slechte arbeidsmarktpositie zijn gemiddeld gezien veel kwetsbaarder qua gezondheid. Hun levensverwachting is ongeveer 7 jaar korter dan inwoners met een hoge opleiding, een hoog inkomen of een goede arbeidsmarktpositie (bron DG&J).

De bevolking van Hardinxveld-Giessendam bestaat uit relatief veel middelbaar opgeleiden en weinig hoog opgeleiden. Het aandeel laag opgeleiden is gemiddeld.

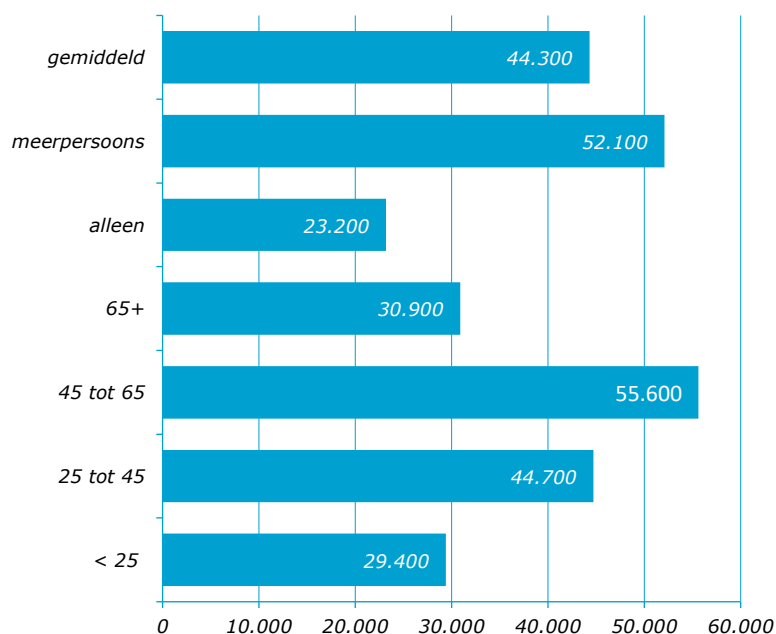
Figuur 1.6 Beroepsbevolking Hardinxveld-Giessendam naar opleidingsniveau

Bron: CBS, EBB, 2018

Het gemiddeld besteedbaar inkomen in 2016 (meest recente meetperiode) ligt in Hardinxveld-Giessendam op 44.300 euro per jaar, dat is hoger dan het Nederlands gemiddelde van 36.500 euro. Het inkomen neemt eerst toe naarmate men ouder wordt, maar neemt daarna weer af. Het gemiddeld inkomen van alleenstaanden is relatief laag.

Figuur 1.7 Gemiddeld besteedbaar inkomen per jaar voor diverse leeftijdsgroepen (2016)

Bron: CBS, RIO

Tabel 1.8 Het gemiddeld besteedbaar inkomen van Hardinxveld-Giessendam vergeleken met Nederland (*1.000 euro) (2016)

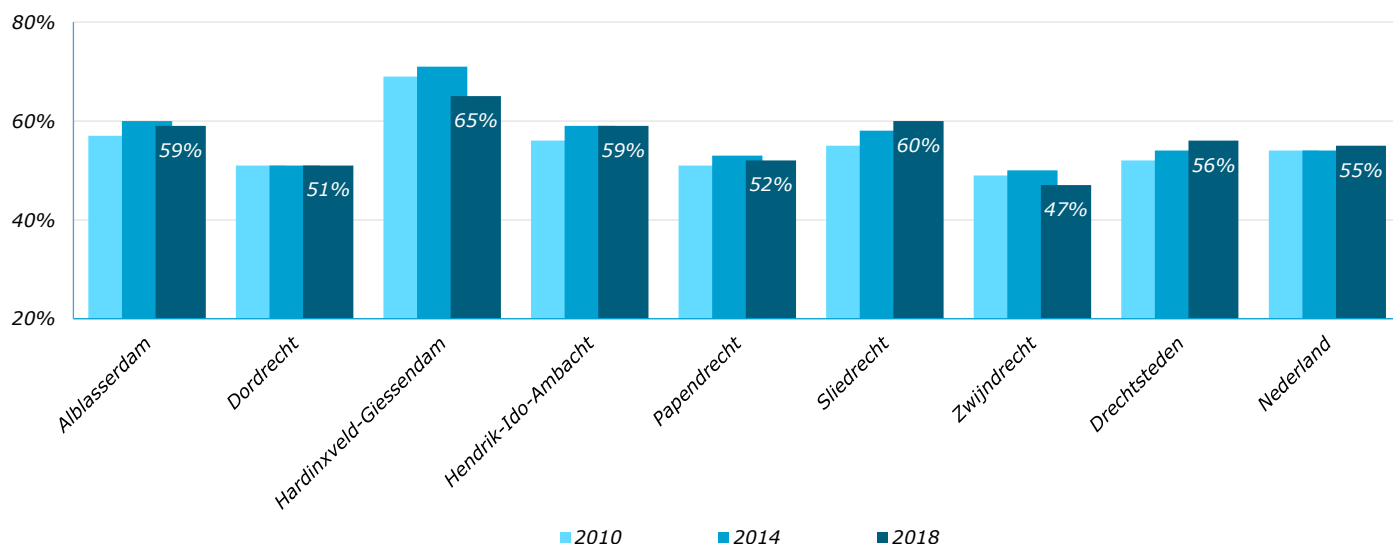
	HG	NL
totaal huishoudens	44,3	40,2
totaal eenpersoonshuishoudens	23,2	22,6
totaal meerpersoonshuishoudens	52,1	50,4
huishoudens in koopwoning	53,8	52,0
huishoudens in huurwoning	26,9	24,6
hoofdkostwinner tot 25 jaar	29,4	14,1
hoofdkostwinner 25 tot 45 jaar	44,7	40,9
hoofdkostwinner 45 tot 65 jaar	55,6	48,6
hoofdkostwinner 65 jaar of ouder	30,9	31,9

Bron: CBS, RIO

1.5 Politieke kleur en religieuze achtergrond

De opkomst voor de verkiezingen ligt in Hardinxveld-Giessendam aanzienlijk hoger dan in Nederland of de Drechtsteden. Bij de laatste gemeenteraadverkiezingen in 2018 ging 65% stemmen, ten opzichte van 55% gemiddeld. Een aantal landelijke partijen doet bij lokale verkiezingen niet mee. Zoals VVD, Democraten 66 (D66), de SP (Socialistische Partij), GROENLINKS, PVV (Partij voor de Vrijheid) en Partij voor de Dieren. De Lokale partijen behaalden de laatste keer de meeste stemmen en daarnaast ook de Staatkundig Gereformeerde Partij (S.G.P.) en ChristenUnie. Bij verkiezingen voor de Tweede Kamer in 2017 was de opkomst in Hardinxveld-Giessendam bijna 87,5% ten opzichte van 80% in Nederland.

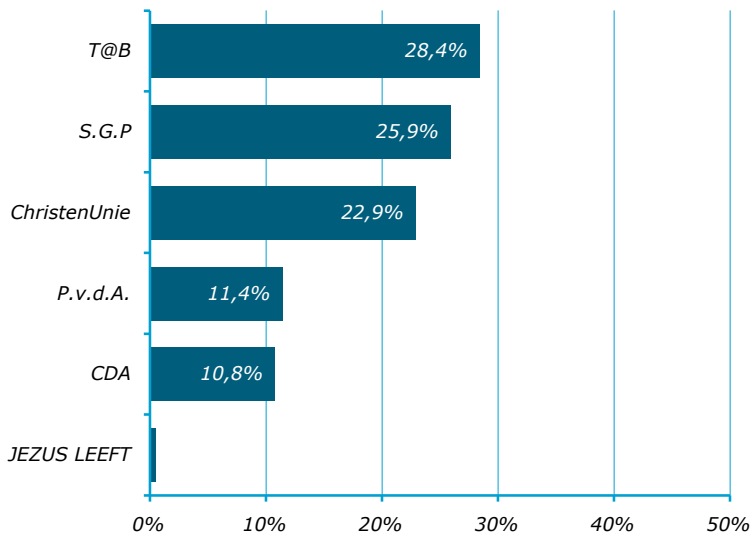
Figuur 1.8 Opkomst gemeenteraadsverkiezingen 2010, 2014, 2018

Toelichting: Drechtstedencijfer gewogen op basis van uitgebrachte stemmen

Bron: Kiesraad

Figuur 1.9 Aandeel stemmen Gemeenteraadsverkiezingen 2018

Bron: website Kiesraad

Tabel 1.9 Stemmen Tweede Kamerverkiezingen 2017

	HG
Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)	20,3%
ChristenUnie	16,6%
VVD	15,8%
Christen Democratisch Appèl (CDA)	15,0%
PVV (Partij voor de Vrijheid)	11,3%
SP (Socialistische Partij)	5,3%
Democraten 66 (D66)	3,8%
Partij van de Arbeid (P.v.d.A.)	3,6%
GROENLINKS	2,5%
50PLUS	2,0%
FvD (Forum voor Democratie)	1,4%
Partij voor de Dieren	1,3%
DENK	0,2%
Overig	1,0%

Bron: Kiesraad

Inwoners van Hardinxveld-Giessendam zijn bovengemiddeld kerkelijk gezindt en in vergelijking met Nederland vooral Nederlands-hervormd, gereformeerd of behorend tot de PKN. Het aandeel rooms-katholieken en islamitisch is daarentegen relatief laag.

Tabel 1.10 Religieuze achtergrond 2016

	HG	NL
rooms-katholiek	2,4	24
Nederlands-hervormd	24,4	6
gereformeerd	11,8	3
PKN	21,3	6
islam	0,4	5
overig	8,6	6
totaal kerkelijk gezindt	68,9	50

Bron: CBS, EBB

2 Gezondheid en bewegen

Samenvatting Gezondheid en bewegen

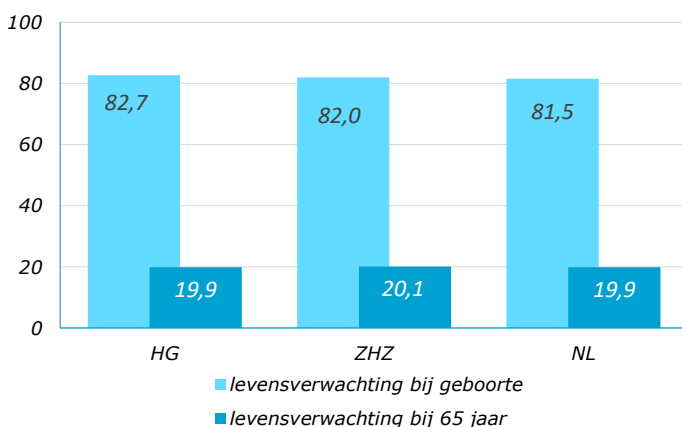
- **Levensverwachting:** de bevolking van Hardinxveld-Giessendam heeft een hoge levensverwachting bij geboorte én bij 65 jaar
- **Vaccinatiegraad:** de vaccinatiegraad in Hardinxveld-Giessendam is laag. Het verschil met Nederland is in 2019 wel kleiner geworden
- **Lichamelijke gezondheid:** De meeste inwoners van Hardinxveld-Giessendam ervaren hun gezondheid als goed. Dit wijkt niet af van het gemiddelde in de regio of van Nederland. Dat geldt voor alle doelgroepen (kinderen, jongeren, volwassenen en ouderen).
- **Psychische gezondheid:** het aandeel 5-jarigen met psychosociale problematiek is in Hardinxveld-Giessendam hoog; dit aandeel is de afgelopen jaren ook toegenomen
- **Suicide:** 15% van de 12- t/m 15-jarigen heeft het afgelopen jaar wel eens de gedachte gehad aan zelfdoding; dit is gelijk aan het regionaal gemiddelde;
- **Pesten:** respectievelijk 14% en 4% van de 12- t/m 15-jarigen in Hardinxveld-Giessendam is de afgelopen drie maanden gepest op school of gepest op internet; hierin is Hardinxveld-Giessendam iets negatiever dan de regio
- **Eenzaamheid:** aandeel eenzame volwassenen is in Hardinxveld-Giessendam minder dan gemiddeld; aandeel eenzame ouderen is gemiddeld
- **Dementie:** ook in Hardinxveld-Giessendam verdubbelt de komende 25 jaar het aantal mensen met dementie (van 310 in 2015 naar 630 in 2040); steeds meer ouderen hebben geen regie meer over hun eigen leven; dit is in Hardinxveld-Giessendam meer dan gemiddeld
- **Leefstijl:** het alcoholgebruik onder volwassenen en ouderen in Hardinxveld-Giessendam komt overeen met het gemiddelde in de regio; onder jongeren van 12-15 ligt het boven het gemiddelde: ongeveer een kwart heeft in de afgelopen 4 weken alcohol gedronken
- **Sport en bewegen:** aandeel niet-sporters in Hardinxveld-Giessendam is meer dan gemiddeld; ook het aandeel 12- t/m 15-jarigen dat sport bij een vereniging is lager dan gemiddeld; het aandeel 12- t/m 15-jarigen dat sport buiten een vereniging om is gemiddeld; in Hardinxveld-Giessendam voldoen minder volwassenen aan de norm gezond bewegen of de fitnorm

sterke punten	aandachtspunten
hoge levensverwachting bevolking	lage vaccinatiegraad, maar verschil met Nederland is kleiner geworden
	eenzaamheid ouderen
	sterke groei mensen met dementie
	alcoholgebruik jongeren
	eten van fruit en groente kinderen
	geringe sportdeelname onder de bevolking
	relatief gering aantal mensen die voldoen aan de norm gezond bewegen of de fitnorm

2.1 Levensverwachting

Figuur 2.1 laat de levensverwachting bij geboorte en de levensverwachting bij 65 jaar zien. Het betreft hier de gemiddelde levensverwachting over de periode 2013-2016. Hieruit blijkt dat de levensverwachting van de inwoners van Hardinxveld-Giessendam gelijk is aan of hoger is dan de levensverwachting van de bevolking in Zuid-Holland-Zuid en Nederland.

Figuur 2.1 Levensverwachting 2013-2016 (in jaren)

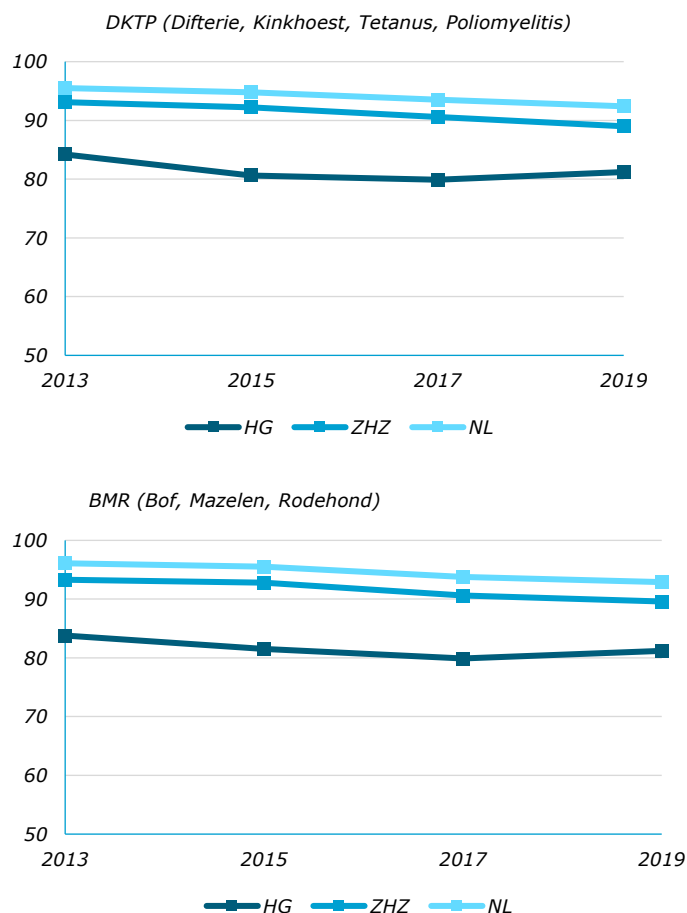

Bron: CBS, RIVM

2.2 Vaccinatiegraad

De vaccinatiegraad in Hardinxveld-Giesendam is lager dan gemiddeld in Nederland. De meeste gemeenten in Nederland hebben een vaccinatiegraad boven de 95% op 2-jarige leeftijd voor zowel DKTP (Difterie, Kinkhoest, Tetanus en Poliomyelitis) als BMR (Bof, Mazelen, Rodehond). In Hardinxveld-Giesendam is de vaccinatiegraad 82% voor DKTP en 81% voor BMR. We laten er hier twee zien, maar er zijn nog zeven vaccinaties die zijn opgenomen in het Rijksvaccinatieprogramma. Een hoge vaccinatiegraad is belangrijk om de verspreiding van genoemde infectieziekten te voorkomen. Een vaccinatiegraad van 90-95% (verschilt per ziekte) wordt als minimum beschouwd om zogenoemde groepsimmunitet te creëren, waarmee het ontstaan van epidemieën kan worden voorkomen. Zowel in Nederland als in Zuid-Holland is de vaccinatiegraad boven de 90%. Hardinxveld-Giesendam ligt er duidelijk onder. Dit komt hoofdzakelijk door de sterke vertegenwoordiging van gezinnen van reformatische gezindte onder de bevolking van Hardinxveld-Giesendam. Na een daling in de afgelopen jaren is in 2019 de vaccinatiegraad wat toegenomen. Het verschil met Nederland is kleiner geworden.

Figuur 2.2 Vaccinatiegraad 2013-2019 (in %)

Bron: RIVM

2.3 Lichamelijke gezondheid

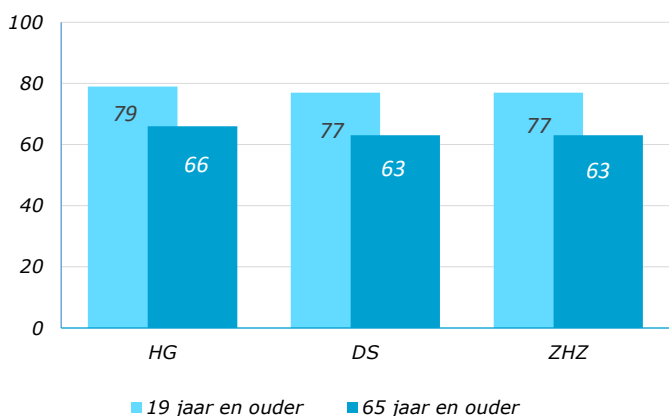
De meeste inwoners van Hardinxveld-Giesendam ervaren hun gezondheid als goed. Dit wijkt niet af van het gemiddelde in de regio of van Nederland. Dat geldt voor alle doelgroepen (kinderen, jongeren, volwassenen en ouderen).

Tabel 2.1 Ervaren gezondheid kinderen en jongeren 2012-2016 (% (heel) goed ervaren gezondheid)

	5-jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2013	94	95	95	96	96	96	-	-	-
2014	96	95	96	97	96	96	-	-	-
2015	98	95	95	97	96	97	82	81	81
2016	96	96	96	96	95	95	-	-	-

Bron: DG&J

Figuur 2.3 Ervaren gezondheid volwassenen 2016 (% (heel) goed ervaren gezondheid)

Bron: DG&J

2.4 Psychische gezondheid

In Hardinxveld-Giessendam bevindt 25% van de kinderen in groep 2 en 19% van de kinderen in groep 7 zich in het grensgebied of heeft een verhoogde kans op psychosociale problematiek. Bij de kinderen in groep 2 neemt het aandeel toe en ligt boven het regionaal gemiddelde (ZHZ) en het Drechtsteden gemiddelde. Bij jongeren in Hardinxveld-Giessendam bevindt 10% zich in het grensgebied of heeft een verhoogde kans op psychosociale problemen. Bij volwassenen en ouderen in Hardinxveld-Giessendam heeft 5% een hoog risico op depressie of angststoornis. Dit is vrijwel gelijk aan het gemiddelde van de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid. De psychische gezondheid van de volwassenen en ouderen wijkt ook niet veel af van die in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid.

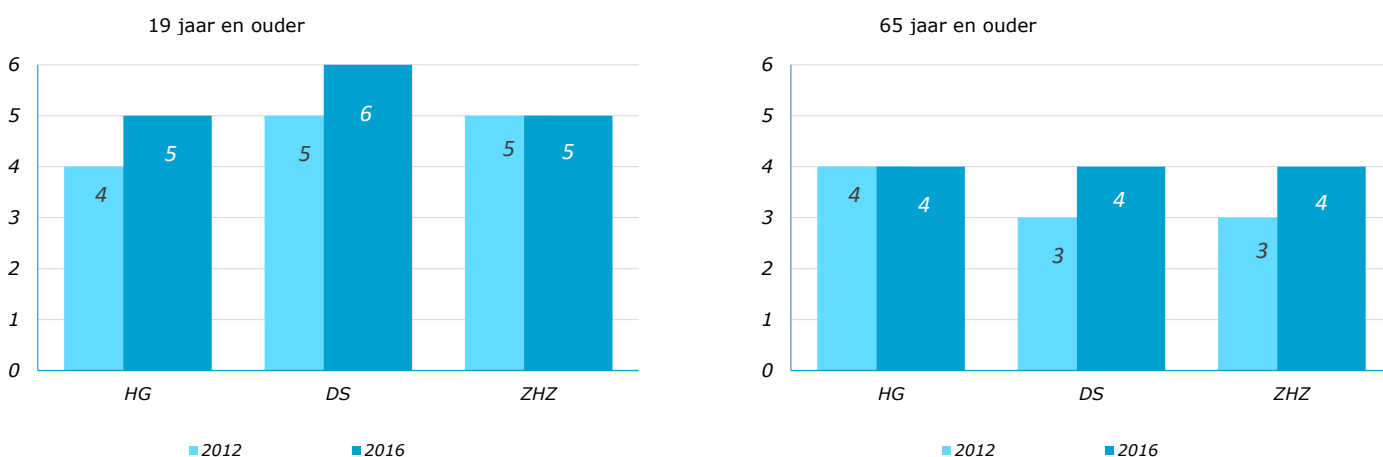
In Hardinxveld-Giessendam heeft 15% van de jongeren op het voortgezet onderwijs wel eens de gedachte aan zelfdoding. Dit is ongeveer gelijk aan het regionaal gemiddelde.

Tabel 2.2 Psychische gezondheid kinderen en jongeren (% grensgebied of verhoogde SDQ totaalscore)

	5- jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2015	19	16	15	17	17	18	9	13	13
2016	15	16	16	20	18	19	11	13	13
2017	17	19	18	19	20	19	10	13	13
2018	25	19	17	-	-	-	-	-	-

Bron: DG&J

Figuur 2.4 Psychische gezondheid volwassenen (% hoog risico op depressie of angststoornis)

Bron: DG&J

Suicide

Tabel 2.3 Suicidegedachte (%)

	HG	DS	ZHZ
wel eens serieus gedacht over eind te maken aan leven in afgelopen jaar 12- t/m 15-jarigen			
- 2015	12	14	13
- 2017	15	13	13

Bron: DG&J

Pesten

In Hardinxveld-Giessendam geeft 14% van de jongeren op het voortgezet onderwijs aan op school wel eens te zijn gepest en 4% via internet. Dit is niet meer of minder dan bij de jongeren in de hele regio. Het pesten op school gaat bijvoorbeeld gepaard met uitschelden, uitlachen of belachelijk maken.

Tabel 2.4 Gepest worden 12- t/m 15-jarigen 2015-2017 (%)

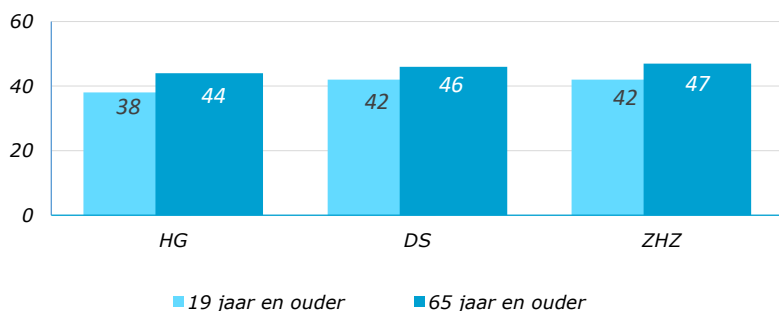
	2015			2017		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
op school in de afgelopen 3 maanden	7	8	8	14	11	10
via internet in de afgelopen 3 maanden	4	4	4	4	5	5

Bron: DG&J

Eenzaamheid

44% van de ouderen in Hardinxveld-Giessendam voelt zich matig tot zeer ernstig eenzaam. Dit is iets lager dan het regionale gemiddelden van de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid. Onder ouderen is de kans op eenzaamheid groter bij een opeenstapeling van gebeurtenissen als het overlijden van de partner en andere leeftijdsgenoten. Ook het verlies van mobiliteit en zelfstandigheid spelen hierbij een rol. In Hardinxveld-Giessendam is de eenzaamheid onder volwassenen minder dan onder de volwassenen in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid.

Figuur 2.5 Eenzaamheid volwassenen 2016 (% matig en (zeer) ernstig eenzaam)

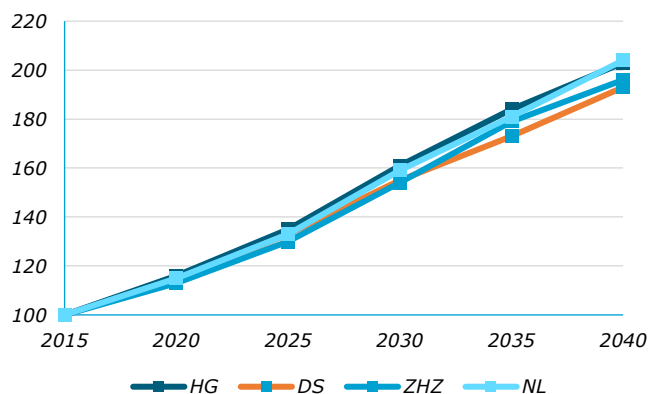

Bron: DG&J

Dementie

Met de vergrijzing van de bevolking zien we het aantal mensen met dementie in Nederland fors toenemen. Dit geldt natuurlijk ook voor Hardinxveld-Giessendam. Tot 2040 zal het aantal mensen met dementie in Hardinxveld-Giessendam verdubbelen. Waren er in 2015 nog zo'n 310 mensen met dementie, in 2040 zullen dit er naar verwachting 630 zijn. In de afgelopen jaren zagen we in Hardinxveld-Giessendam al een duidelijk stijging van het aantal extramurale cliënten van 65 jaar en ouder met somatische of psychogeriatrische problematiek. Deze groep is in Hardinxveld-Giessendam, in vergelijking met andere weinig stedelijke gemeenten, groot. Hardinxveld-Giessendam heeft slechts enkele GGZ-cliënten met een geldige indicatie voor intramurale AWBZ/WMO-zorg (Tympaan).

Figuur 2.6 Raming aantal mensen met dementie 2015 - 2040

	HG		DS	ZHZ	NL
	aantal	index	index	index	index
2015	310	100	100	100	100
2020	360	116	114	113	115
2025	420	135	133	130	133
2030	500	161	155	154	159
2035	570	184	173	179	181
2040	630	203	193	196	204

Bron: Alzheimer Nederland

Tabel 2.5 Extramurale cliënten

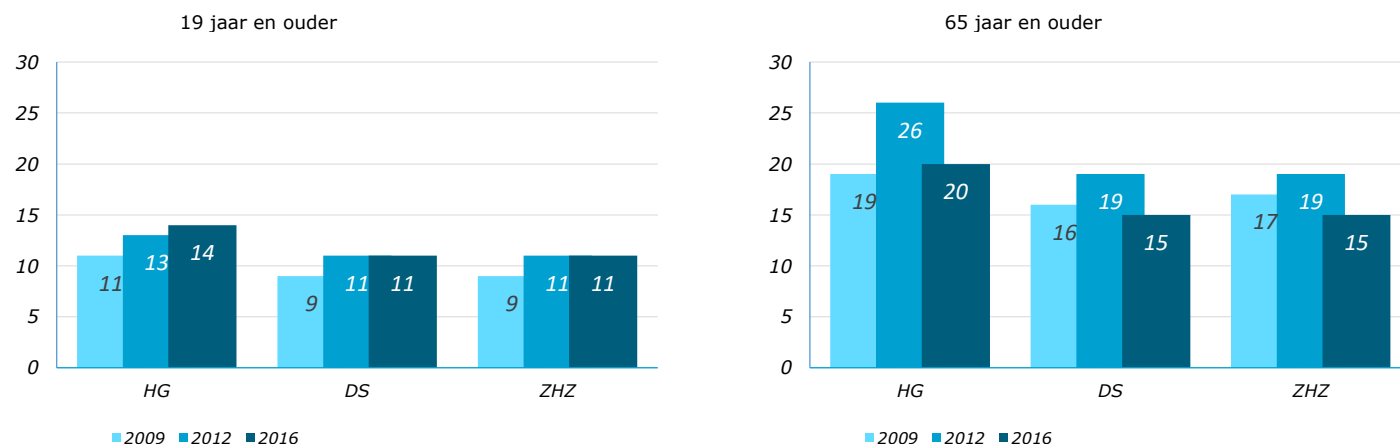
	HG				weinig stedelijk	
	2012		2015		2012	2015
	aantal	%	aantal	%	%	%
extramurale cliënten met indicatie voor AWBZ/Wmo-zorg	455	2,6	510	2,9	2,1	2,6
extramurale cliënten met indicatie voor AWBZ/Wmo-zorg met begeleiding	185	1,1	185	0,9	0,9	0,8
extramurale cliënten (65 jaar en ouder) met somatische of psychogeriatrische problematiek	275	10,2	335	11,0	7,4	8,3

Bron: Tympaan

Regie eigen leven

Het aantal ouderen dat geen regie meer heeft over het eigen leven in Hardinxveld-Giessendam neemt iets toe ten opzichte van 2012. In de rest van de regio blijft dat aantal gelijk. Zowel het aantal ouderen als het aantal volwassenen dat geen regie meer heeft over het eigen leven licht in Hardinxveld-Giessendam hoger dan in rest van de regio.

Figuur 2.7 Geen regie over eigen leven (%)

Bron: DG&J

2.5 Leefstijl

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het alcoholgebruik onder jongeren. Ondanks dat het alcoholgebruik van jongeren in Hardinxveld-Giessendam niet hoger is dan in de twee regio's kunnen we stellen dat het alcoholgebruik van jongeren in Hardinxveld-Giessendam hoog is. Bijna een kwart van de 12- t/m 15-jarigen in Hardinxveld-Giessendam heeft in de afgelopen 4 weken alcohol gedronken, 10% heeft in de afgelopen 4 weken aan binge-drinken gedaan en 13% is wel eens aangeschoten of dronken geweest, 5% in de afgelopen 4 weken. Binge-drinken is het af en toe in korte tijd een grote hoeveelheid alcohol drinken (6 glazen of meer). Onder jongeren wordt de term gebruikt als het gaat om drinken om dronken te worden. Ongeveer een en op de vijf volwassenen (is gemiddeld) en een kwart van de ouderen (minder dan gemiddeld) in Hardinxveld-Giessendam is een zware en/of overmatige drinker.

Alcoholgebruik

Tabel 2.6 Alcoholgebruik 12- t/m 15-jarigen 2015 - 2017 (%)

	2015			2017		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
alcohol gedronken in de afgelopen 4 weken	26	21	22	23	18	18
Binge-dronken in de afgelopen 4 weken	12	12	12	10	10	12
wel eens aangeschoten of dronken geweest	12	17	16	13	16	16
aangeschoten of dronken geweest in de afgelopen 4 weken	7	9	8	5	8	8

Bron: DG&J

Tabel 2.7 Alcoholprobleem volwassenen 2012 - 2016 (%)

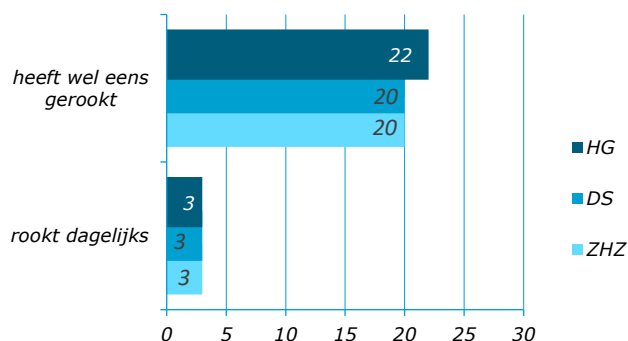
	2012			2016		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
19 jaar en ouder						
zware en/of overmatige drinker en/of > 5 dagen per week alcohol drinken	20	20	21	18	20	22
heeft alcoholprobleem volgens zichzelf of omgeving	2	2	2	-	-	-
65 jaar en ouder						
zware en/of overmatige drinker en/of > 5 dagen per week alcohol drinken	24	31	30	25	36	33
heeft alcoholprobleem volgens zichzelf of omgeving	1	1	1	-	-	-

Bron: DG&J

Roken

22% van de jongeren in Hardinxveld-Giessendam heeft wel eens gerookt, 3% rookt dagelijks. Dit is niet meer dan beide regionale gemiddelden. 2% van de volwassenen en 1% van de ouderen zijn zware rokers; rookt minimaal 20 sigaretten per dag. Ook hier geldt dat dit niet meer is dan elders in de regio.

Figuur 2.8 Roken 12- t/m 15-jarigen 2016 (%)

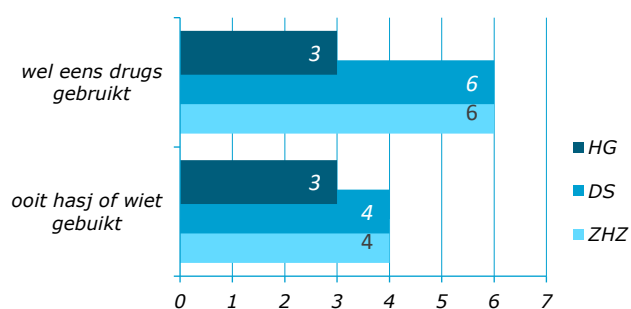

Bron: DG&J

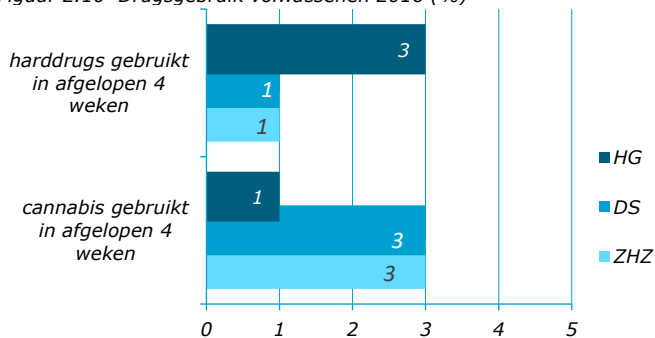
Drugsgebruik

3% van de jongeren in Hardinxveld-Giessendam heeft wel eens drugs gebruikt en 3% heeft ooit hasj of wiet gebruikt. Dit is lager dan de regionale gemiddelden. 1% van de volwassenen in Hardinxveld-Giessendam gebruikt harddrugs of cannabis. Ook hier geldt dat dit niet meer is dan elders in de regio.

Figuur 2.09 Drugsgebruik 12- t/m 15-jarigen 2017 (%)

Figuur 2.10 Drugsgebruik volwassenen 2016 (%)

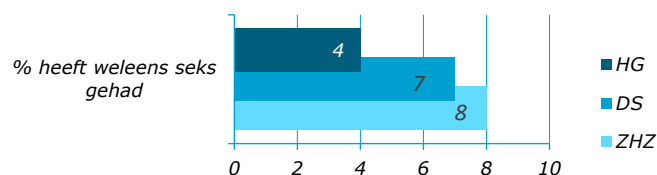

Bron: DG&J

Seksuele gezondheid

Jongeren in Hardinxveld-Giessendam zijn minder seksueel actief dan de jongeren in de regio.

Figuur 2.11 Seks onder jongeren 12- t/m 15-jarigen 2017

Bron: DG&J

Overgewicht en voeding

Onder de kinderen en jongeren in Hardinxveld-Giessendam komt niet meer obesitas voor dan onder de kinderen en jongeren in de regio. Dit geldt ook voor de ouderen en volwassenen. Opvallend is dan ook dat in Hardinxveld-Giessendam minder kinderen voldoen aan de fruitnorm (dagelijks minimaal 1,5 stuks fruit) en minder kinderen dagelijks groente eten.

Tabel 2.8 Ernstig overgewicht (obesitas) kinderen en jongeren 2017 (%)

	HG	DS	ZHZ
2-jarigen	3	8	8
3-jarigen	7	8	8
5-jarigen	10	13	13
10-jarigen	18	18	9
12- t/m 15-jarigen	14	17	17

Bron: DG&J

Tabel 2.9 Ernstig overgewicht (obesitas) volwassenen (%)

	19 jaar en ouder			65 jaar en ouder		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2009	12	13	13	17	14	15
2012	14	14	14	13	16	16
2016	12	15	16	21	18	18

Bron: DG&J

Tabel 2.10 Ontbijt dagelijks kinderen en jongeren (%)

	5- jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2015	97	96	97	93	94	95	76	71	73
2016	98	97	97	94	95	95	75	74	74
2017	96	97	97	97	95	95	76	73	74
2018	-	-	-	-	-	-	70	69	70

Bron: DG&J

Tabel 2.11 Voldoet aan de fruitnorm (dagelijks minimaal 1,5 stuks fruit) kinderen en jongeren (%)

	5- jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2014	18	28	28	14	21	20	-	-	-
2015	16	31	30	20	24	23	12	13	13
2016	23	29	31	19	24	25	11	13	13
2017	22	33	35	21	25	26	13	14	14

Bron: DG&J

Tabel 2.12 Eet dagelijks groente kinderen en jongeren (%)

	5- jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2015	15	29	27	13	27	25	16	26	27
2016	20	26	27	20	24	26	18	25	26
2017	15	27	29	17	24	26	17	25	27
2018	-	-	-	-	-	-	26	40	36

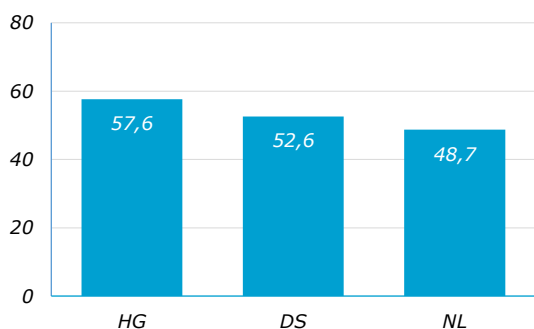
Bron: DG&J

2.6 Sport en bewegen

Hardinxveld-Giesendam heeft relatief veel inwoners die niet aan sport doen. Dit heeft ook effect op het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging. Over de hele bevolking genomen is het ledenpercentage in Nederland 24,0%, in Hardinxveld-Giessendam is dit 22,8% (Nederlandse Sport Federatie). Wellicht komt dit door het sportaanbod in Hardinxveld-Giessendam. Het Mulier instituut heeft een kernindicator sportaccommodaties ontwikkeld die zij voor alle gemeenten in beeld hebben gebracht. Deze indicator beschrijft de accommodatiedichtheid per 10.000 inwoners. Hardinxveld-Giessendam scoort op deze indicator een 15,2. Dit is lager dan het landelijk gemiddelde (21,6). Ook ten opzichte van de Drechtsteden gemeenten heeft Hardinxveld-Giessendam een lager sportaanbod.

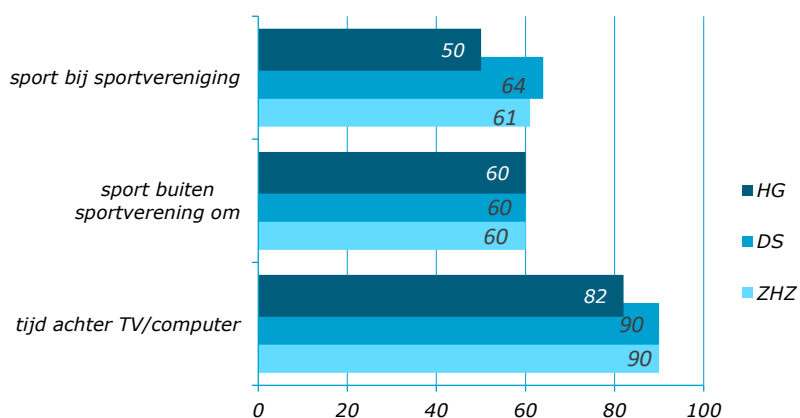
De meest beoefende sporten in Hardinxveld-Giessendam zijn gym & turnen, voetbal en korfbal. De afstand naar de sportaccommodaties zal niet of nauwelijks van invloed zijn op het ledenpercentage, want die is in Hardinxveld-Giessendam minder dan gemiddeld. In Hardinxveld-Giessendam doen ook minder jongeren aan sport bij een sportvereniging. Het aandeel jongeren dat buiten een sportvereniging om sport is echter gemiddeld. Het is niet zo dat meer jongeren in Hardinxveld-Giessendam achter de TV of computer zitten. Kijken we naar de volwassenen en de ouderen dan zien we in Hardinxveld-Giessendam minder mensen die voldoen aan de norm gezond bewegen of de fit norm.

Figuur 2.12 % niet-sporters 2016

Bron: WSJG

Figuur 2.13 Sporten 12- t/m 15-jarigen 2015 (%)

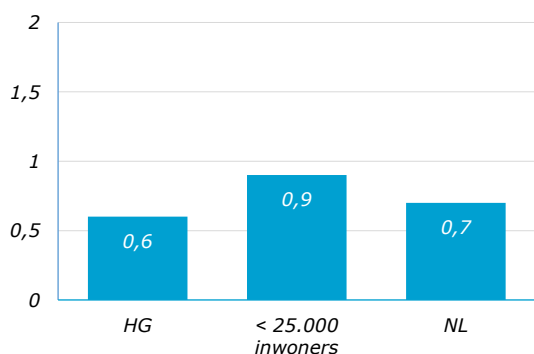
Bron: DG&J

Tabel 2.14 Norm gezond bewegen en fitnorm volwassenen 2012 -2016

	19 tot 65 jaar			65 jaar en ouder		
	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL
voldoet aan norm gezond bewegen						
2012	54	54	59	55	64	68
2016	57	59	63	57	67	72
voldoet aan fitnorm						
2012	14	19	20	34	39	42
2016	23	24	26	36	41	45

Bron: CBS

Figuur 2.14 Afstand tot sportaccommodaties

Bron: CBS

3 Groei en ontwikkeling

Samenvatting Groei en ontwikkeling

- **Onderwijsachterstand:** Er zijn in totaal 44 kinderen met een onderwijsachterstand (VVE) in Hardinxveld-Giessendam.
- **Meldingen jeugdhulp:** aantal meldingen voor jeugdhulp is in 2018 ten opzichte van 2017 toegenomen; huisartsen doen nog vooral melding rechtstreeks bij de jeugdhulpaanbieders
- **Jeugdhulp:** het aantal meldingen jeugdhulp is in Hardinxveld-Giessendam iets toegenomen. Het beroep dat kinderen in Hardinxveld-Giessendam doen op gespecialiseerde jeugdhulp is wel lager dan gemiddeld in Nederland.

sterke punten	aandachtspunten
Het aandeel jongeren met jeugdhulp is relatief laag	veel meldingen voor jeugdhulp komen uit de categorie 'overig'
De meeste jeugdhulptrajecten wordt volgens plan beëindigd	

3.1 Onderwijsachterstand

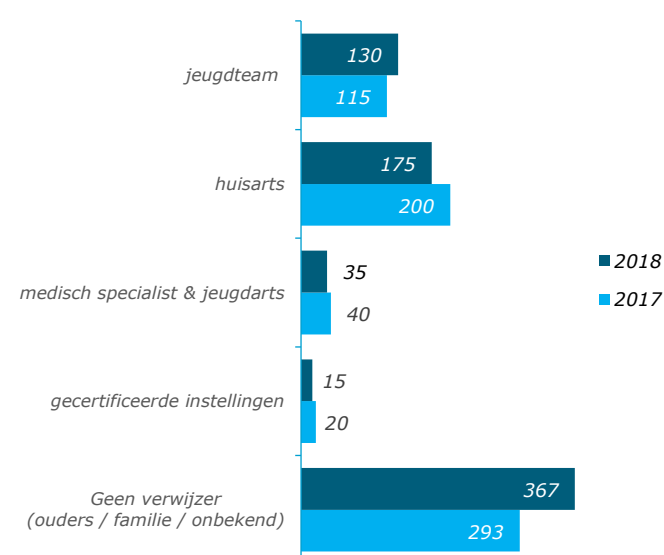
VVE is gericht op een specifieke doelgroep van kinderen, die een onderwijsachterstand hebben of deze dreigen op te lopen. Het aantal peuters dat een VVE-indicatie kreeg ligt rond de 10-20 per jaar. In Hardinxveld-Giessendam worden jaarlijks ca. 225 kinderen geboren; dit betekent dat zo'n 6% van de kinderen een indicatie heeft gekregen.

Van de 430 leerlingen van 4 en 5 jaar hebben er 35 een onderwijsachterstand (een 'gewicht') of dreigen deze op te lopen. Dat is 8%. De meeste hiervan zijn leerlingen met het relatief lichte gewicht 0,3; slechts één school heeft 4- en 5-jarige leerlingen met het zwaardere gewicht 1,2 (2016).

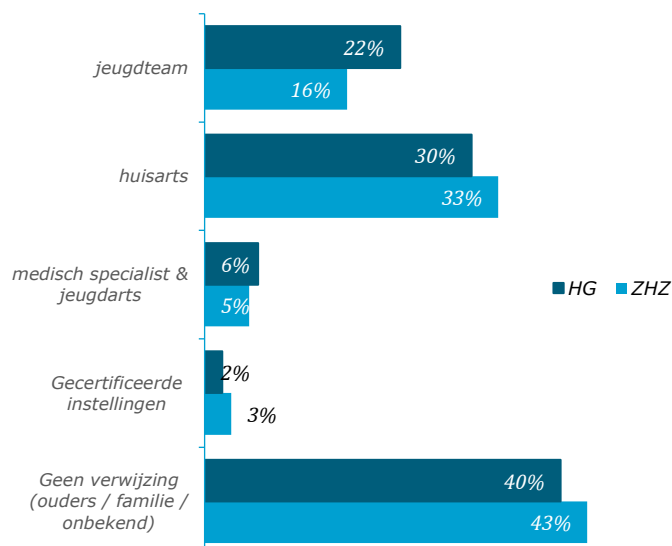
3.2 Meldingen jeugdhulp

Voor jeugdhulp zijn er in Hardinxveld-Giessendam in 2018 in totaal 722 meldingen binnengekomen, dat is meer dan in 2017. In 2017 kwamen er 668 meldingen binnen. Een stijging van 8%. De meldingen voor jeugdhulp komen op verschillende manieren binnen. Figuur 3.1 geeft hiervan een overzicht. Het zwaartepunt van melders ligt in Hardinxveld-Giessendam bij de categorieën 'overig', gevolgd door de huisartsen en jeugdteam. Dit beeld is ongeveer gelijk aan de hele regio (zie figuur 3.2). Het aantal meldingen via 'overig' is iets toegenomen, dat via de huisarts is iets gedaald. Dit betreft de meldingen van de huisarts rechtstreeks aan de jeugdhulpaanbieders (oftewel een individuele voorziening).

Figuur 3.1 Aantal meldingen voor jeugdhulp naar verwijzer 2017 en 2018

Figuur 3.2 Aandelen meldingen voor jeugdhulp naar verwijzer 2018

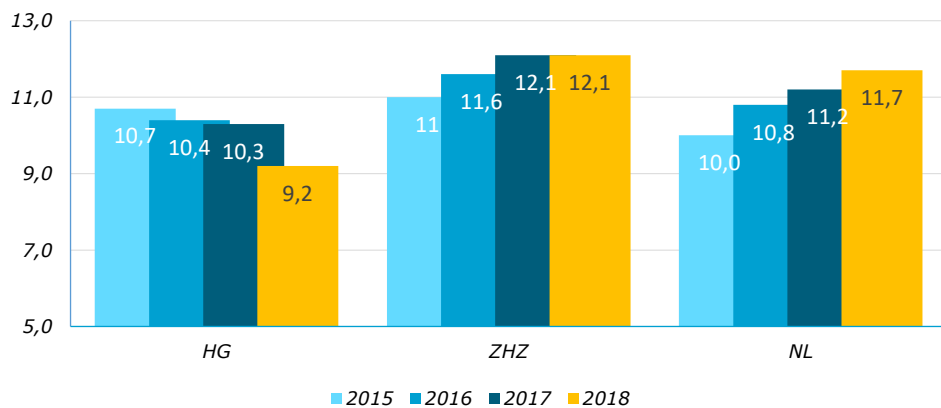

Bron: CBS, CBS, Serviceorganisatie Jeugd ZHZ

3.3 Jeugdhulp

Gezinnen met ernstige problemen kunnen aanspraak maken op gespecialiseerde jeugdhulp. In Hardinxveld-Giessendam krijgen 405 jeugdigen op enige wijze jeugdhulp, zo'n 9% van de jongeren tot 18 jaar. Dit is lager dan het regionaal en Nederlands gemiddelde. Het aantal aanmeldingen voor jeugdhulp steeg wel, dus mogelijk duidt dit op een toenemende wachlijst. De meeste jeugdhulptrajecten in Hardinxveld-Giessendam worden volgens plan beëindigd.

Figuur 3.3 Jongeren met jeugdhulp 2015-2018 (in % van alle jongeren tot 18 jaar)

Bron: WSJG

Tabel 3.1 Jongeren met jeugdhulp naar soort (in % van alle jongeren tot 18 jaar) 2015-2016

	jeugdhulp zonder verblijf			jeugdhulp met verblijf			jeugdbescherming			jeugdreclassering*		
	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL
2 ^e half jaar 2016	9,0	9,7	9,1	15,2	13,0	11,9	0,8	1,0	1,0	-	0,3	0,4
1 ^e half jaar 2017	8,9	9,8	9,3	15,3	12,5	12,2	1,1	1,0	1,0	-	0,5	0,4
2 ^e half jaar 2017	8,7	10,2	9,6	15,5	12,4	12,1	1,1	1,1	1,0	-	0,4	0,4
1 ^e half jaar 2018	7,7	9,8	9,5	18,2	12,1	10,9	1,2	1,	1,0	-	0,4	0,4
2 ^e half jaar 2018	7,8	10,3	10,1	17,4	11,2	10,5	1,1	1,2	1,0	-	0,4	0,4

Bron: WSJG

* in % van alle jongeren van 12 tot 23 jaar

Gegevens jeugdreclassering voor Hardinxveld-Giessendam vanwege kleine aantallen niet afzonderlijk vermeld/beschikbaar

Tabel 3.2 Beëindigde jeugdhulptrajecten 2015-2018 (%)

	volgens plan			voortijdig afgesloten		
	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL
2015	150	4.715	151.705	60	1.550	20.150
2016	130	5.270	153.485	30	1.015	23.090
2017	215	6.210	197.340	30	925	20.245
2018	195	5.275	166.510	20	590	24.170

Bron: WSJG

4 Werken, leren en economie

Samenvatting Werken, leren en economie

- **Opleidingsniveau:** de bevolking van Hardinxveld-Giessendam bestaat uit veel middelbaar opgeleiden en weinig hoog opgeleiden
- **Leerplicht:** in tegenstelling tot de regio groeit het aantal leerplichtigen in Hardinxveld-Giessendam nog steeds, daalt het aantal vrijstellingen voor de leerplicht op lichamelijke of psychische gronden (terwijl regionaal sprake is van een toename); het aantal RMC-ers neemt in Hardinxveld-Giessendam duidelijk af; in het basisonderwijs, en in iets minder mate in het voortgezet onderwijs, daalt de komende jaren het aantal leerlingen
- **Verzuim:** in het primair onderwijs is er in Hardinxveld-Giessendam nauwelijks sprake van verzuim; in het voortgezet onderwijs is het relatief verzuim in de afgelopen jaren duidelijk afgenomen
- **Voortijdig schoolverlaten:** in Hardinxveld-Giessendam neemt het aantal voortijdig schoolverlaters af en ligt lager dan het regionaal gemiddelde
- **Leerlingenvervoer:** het aantal aanvragen in Hardinxveld-Giessendam vertoont de afgelopen vijf jaar een duidelijk dalende trend
- **Laaggeletterdheid:** bijna 10% van de bevolking van Hardinxveld-Giessendam (en Papendrecht en Sliedrecht) is laaggeletterd, iets lager dan het regionaal gemiddelde
- **Arbeidsparticipatie:** ten opzichte van het regionaal en landelijk gemiddelde is de (bruto) arbeidsparticipatie van de bevolking van Hardinxveld-Giessendam iets hoger
- **Bedrijvigheid:** afgezet op de bevolking heeft Hardinxveld-Giessendam veel vestigingen van bedrijven en instellingen; sinds begin 2012 is het aantal vestigingen in Hardinxveld-Giessendam gedaald, iets minder dan in de Drechtsteden, landelijk gezien is het aantal juist toegenomen
- **Werkgelegenheid:** afgezet op de bevolking heeft Hardinxveld-Giessendam minder banen dan gemiddeld; sinds begin 2012 is het aantal banen in Hardinxveld-Giessendam afgenomen, iets meer dan in de Drechtsteden en duidelijk meer dan landelijk
- **Uitkeringen:** de uitkeringsafhankelijkheid van de bevolking van Hardinxveld-Giessendam is laag;
- **Jeugdwerkloosheid:** de jeugdwerkloosheid in Hardinxveld-Giessendam is laag
- **Re-integratie:** afgezet op de bevolking is het aantal re-integratievoorzieningen in Hardinxveld-Giessendam laag

sterke punten	aandachtspunten
daling aantal RMC-ers (jongeren nog zonder startkwalificatie)	weinig hoog opgeleiden
weinig verzuim primair onderwijs en daling relatief verzuim voortgezet onderwijs	
weinig voortijdig schoolverlaters	
hoge bruto en netto arbeidsparticipatie	
lage uitkeringsafhankelijkheid	
lage jeugdwerkloosheid	
gering aantal re-integratievoorzieningen	

4.1 Opleidingsniveau

De bevolking van Hardinxveld-Giesendam bestaat uit relatief veel middelbaar opgeleiden en weinig hoog opgeleiden. Het aandeel laag opgeleiden is gemiddeld.

Tabel 4.1 Opleidingsniveau

	laag			midden			hoog		
	HG	SG Dordrecht	Nederland	HG	SG Dordrecht	Nederland	HG	SG Dordrecht	Nederland
2015	31%	32%	30%	46%	42%	40%	23%	24%	29%
2018	31%	31%	29%	46%	43%	40%	23%	26%	31%

Toelichting: SG (Stadsregio) Dordrecht is gelijk aan de Drechtsteden én Hardinxveld-Giessendam

Bron: CBS

4.2 Leerplicht

Een diploma biedt meer kans op een baan. Daarom moeten jongeren vanaf 5 jaar naar school, totdat zij een diploma (startkwalificatie) hebben of 18 jaar worden. Voor leerlingen van 5 tot 16 jaar heet dit de leerplicht. Jongeren tussen 16 en 18 jaar die geen startkwalificatie hebben, hebben een kwalificatieplicht. Een startkwalificatie is (minimaal) een diploma havo, vwo of mbo (niveau 2 of hoger). Doel van de kwalificatieplicht is om schooluitval van jongeren tegen te gaan om zodoende de kansen van startende jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten. In Hardinxveld-Giessendam groeide het aantal leerplichtige leerlingen tot 2015. In 2017 is het aantal iets gedaald. Ook het aantal in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid neemt iets afneemt. Net als in beide regio's neemt het aantal kwalificatieplichtigen toe. Het aantal RMC-ers (jongeren nog zonder startkwalificatie) neemt iets af.

Het aantal vrijstellingen op lichamelijke of psychische gronden van de leerplicht is in Hardinxveld-Giessendam zo'n 5-10 per jaar.

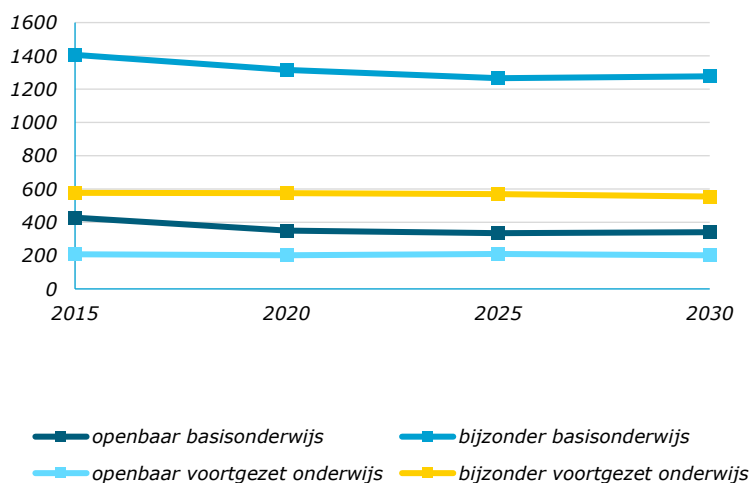
De komende jaren zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs in Hardinxveld-Giessendam afnemen. Dit geldt voor zowel het openbaar basisonderwijs als het bijzonder basisonderwijs, al is de stijging in het bijzonder basisonderwijs procentueel gezien minder sterk. Ook in het voortgezet onderwijs in Hardinxveld-Giesendam neemt het aantal leerlingen de komende jaren af.

Tabel 4.2 Leerplichtigen, kwalificatieplichtigen en RMC-ers

	HG				HG	ZHZ
	2013	2015	2017	2018	2013-2017	2013-2017
leerplichtigen 5- t/m 15- jarigen	2.684	2.702	2.638	2.622	-1,7%	-,02%
kwalificatieplichtigen 16- en 17-jarigen	474	478	497	496	+4,8%	+7,2%
RMC-ers 18 t/m 22 jarigen	1.206	1.143	1.134			

Bron: DG&J cijfer RMC voor 2018 nog niet bekend

Figuur 4.1 Raming aantal leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs

Bron: gemeente Hardinxveld-Giessendam

4.3 Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten

Kinderen tussen de 5 en 18 jaar moeten onderwijs volgen. Staat een kind niet ingeschreven op een school, dan is er sprake van absoluut verzuim. Staat een kind wel ingeschreven op een school, maar gaat hij/zij niet naar school dan is er sprake van relatief verzuim. In het primair en voortgezet onderwijs in Hardinxveld-Giessendam is er niet of nauwelijks sprake van absoluut verzuim. Relatief verzuim in het primair onderwijs komt wel voor, maar is beperkt. Het aantal is de afgelopen jaren afgenomen. Dit in tegenstelling tot de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid waar het relatief verzuim in het primair onderwijs is toegenomen. In het voortgezet onderwijs komt relatief verzuim meer voor, maar dit aantal is in Hardinxveld-Giessendam bijna de helft van het regiogemiddelde.

Een voortijdig schoolverlater is iedere jongere tussen 12 en 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat. Van een startkwalificatie is sprake indien een opleiding met succes is afgerond op minimaal mbo 2-, havo- of vwo-niveau. In Hardinxveld-Giessendam daalt het aantal voortijdig schoolverlaters en ligt het percentage onder het regionale gemiddelde.

Tabel 4.3 Voortijdig schoolverlaters (vsv)

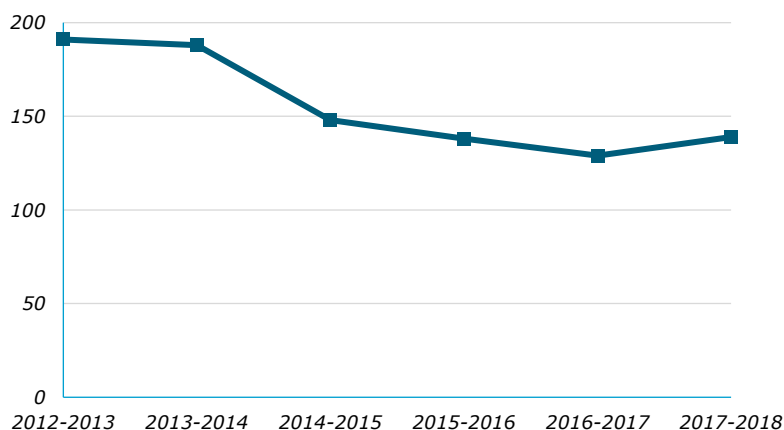
	HG		NL
	aantal	%	%
2015	17	1,0	1,8
2016	20	1,2	1,7
2017	16	1,0	1,8
2018	17	1,0	1,9

Bron: DG&J

4.4 Leerlingenvervoer

Voor kinderen op het speciaal (basis)onderwijs of basisschool met een godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslag kunnen ouders of verzorgers een vergoeding krijgen voor leerlingenvervoer van en naar school. Dit kan een vergoeding zijn voor fiets, voor openbaar vervoer of eigen vervoer (auto). Of in de vorm van aangepast vervoer, zoals met taxi(bus). In onderstaande figuur is de ontwikkeling van het aantal aanvragen in de afgelopen vijf jaar weergegeven. Duidelijk is te zien dat het aantal in deze periode is afgenomen en lijkt nu stabiel op ongeveer 150 leerlingen.

Figuur 4.2 Aantal aanvragen leerlingenvervoer HG

Bron: gemeente Hardinxveld-Giessendam

4.5 (Laag) geletterdheid

In Hardinxveld-Giessendam (samen met Papendrecht en Sliedrecht) is 9,6% van de bevolking laaggeletterd. Hiermee ligt Hardinxveld-Giessendam lager dan het gemiddelde in de regio Zuid-Holland-Zuid van 11,8% (bron: Tympaan).

4.6 Arbeidsparticipatie

De bevolking van Hardinxveld-Giessendam heeft een relatief hoge bruto en netto arbeidsparticipatie. Bruto arbeidsparticipatie is het aandeel werkenden in de bevolking ten opzichte van de werkzame én werkloze beroepsbevolking, netto arbeidsparticipatie is het aandeel van alleen de werkzame beroepsbevolking in de bevolking. De gegevens worden gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar.

Tabel 4.4 Arbeidsparticipatie

	bruto arbeidsparticipatie			netto arbeidsparticipatie		
	HG	Drechtsteden	NL	HG	Drechtsteden	NL
2014	73,0	70,1	70,1	69,2	65,4	64,9
2015	73,0	69,7	70,2	69,6	65,4	65,4
2016	72,0	69,3	70,0	69,1	65,6	65,8
2017	71,7	70,2	70,1	69,2	67,0	66,7
2018	73,4	70,8	70,5	71,3	68,1	67,8

Toelichting: SG (Stadsregio) Dordrecht is gelijk aan de Drechtsteden én Hardinxveld-Giessendam

Bron: CBS

4.7 Bedrijvigheid en werkgelegenheid

In de afgelopen jaren is het aantal banen in Hardinxveld-Giessendam met ruim 3% gegroeid, iets meer dan in de Drechtsteden. In dezelfde periode is ook het aantal vestigingen in Hardinxveld-Giessendam duidelijk toegenomen, net als in de Drechtsteden en Nederland. Hardinxveld-Giessendam heeft 616 banen en 136 vestigingen per 1.000 inwoners. Voor de banen is dit iets lager dan het gemiddelde van de Drechtsteden (626) en ruim lager dan van Nederland (722). Het aantal vestigingen per 1.000 inwoners ligt voor Hardinxveld-Giessendam ruim boven het gemiddelde van de Drechtsteden (109) en iets boven het landelijk gemiddelde (126) (verplichte beleidsindicatoren B&V).

Begin 2018 telde Hardinxveld-Giessendam bijna 8.000 banen. Tabel 4.6 laat zien hoe deze werkgelegenheid is verdeeld over de verschillende sectoren. Duidelijk te zien is dat Hardinxveld-Giessendam vooral veel werkgelegenheid in de industrie en de bouwnijverheid heeft. De collectieve en zakelijke dienstverlening is in de werkgelegenheid minder sterk vertegenwoordigd.

Tabel 4.5 Aantal vestigingen en banen 2016-2018

	aantallen		ontwikkeling 2016-2018		
	2016	2018	HG	DS	NL
vestigingen	1.282	1.345	+4,9%	+7,9%	
banen	7.709	7.995	+3,7%	+2,5%	

Bron: BIR Drechtsteden en LISA

Tabel 4.6 Aantal banen naar sector 2016

	HG		DS	NL
	aantal	%	%	%
landbouw	85	1	0	3
industrie	1.340	17	12	11
bouwnijverheid	1.550	20	10	5
handel, horeca en reparatie	1.600	21	21	23
vervoer en opslag	420	5	6	5
zakelijke diensten	835	11	14	21
overige dienstverlening	1.879	24	37	32
totaal	7.709	100	100	100

Bron: BIR Drechtsteden en LISA

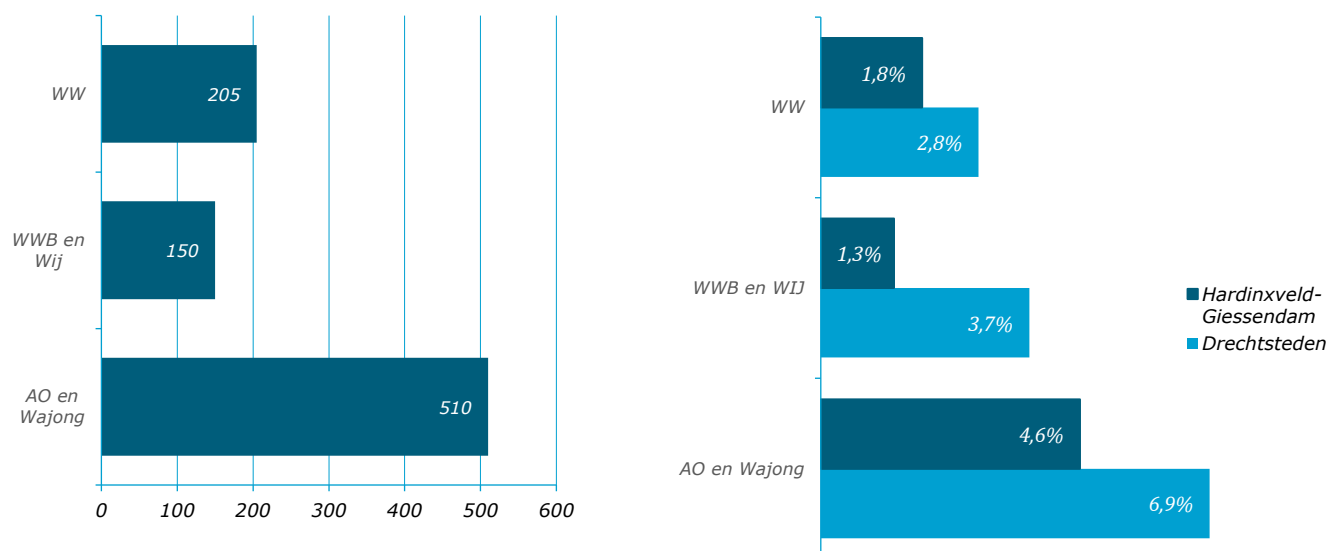
De functiemengingsindex (verplichte beleidsindicator B&V) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen. Hardinxveld-Giessendam heeft een index van 52,3 (2018). Iets hoger dan het gemiddelde van de Drechtsteden en vrijwel op het landelijk gemiddelde (52,8).

Het bruto gemeentelijk product (BGP) is het product van de toegevoegde waarde per baan en het aantal banen per gemeente. De verhoudingswaarde tussen verwacht BGP en gemeten BGP geeft aan of er boven verwachting (100) wordt geproduceerd. Hardinxveld-Giessendam heeft een verhoudingswaarde van 97, lager dan de Drechtsteden (107) (2013; verplichte beleidsindicator B&V).

4.8 Uitkeringen

Begin 2018 hadden ruim 800 inwoners van Hardinxveld-Giessendam een uitkering (ww, bijstand, wijong of een andere arbeidsongeschiktheidsuitkering). Hiermee heeft Hardinxveld-Giessendam een lage uitkeringsafhankelijkheid onder haar bevolking. Voor alle uitkeringen ligt het aandeel ruim onder het gemiddelde van de Drechtsteden en het landelijk gemiddelde. Het aantal inwoners met WW uitkering is daarna overigens verder gedaald tot 149 per 1-1-2019.

Figuur 4.3 Uitkeringen per 1.1.2018 (aantal en als % bevolking 15-64)

Bron: CBS, UWV en SDD, bewerking OCD

4.9 Jeugdwerkloosheid

Het aantal jongeren met een bijstandsuitkering of een ww-uitkering is relatief beperkt (rond 15 tot 20). Het aandeel jongeren met een uitkering ligt voor Hardinxveld-Giessendam onder het gemiddelde van de Drechtsteden of Zuid-Holland-Zuid. In de tabellen zijn cijfers opgenomen uit 2016, omdat nog geen nieuwe gegevens beschikbaar zijn.

Tabel 4.7 Jongeren met bijstandsuitkering

	HG				DS		ZHZ	
	1.11.2015		1.11.2016		1.11.2015	1.11.2016	1.11.2015	1.11.2016
	aantal	%	aantal	%	%	%	%	%
tot 23 jaar	8	0,4	11	0,6	0,6	1,0	0,5	0,6
23-26 jaar	6	0,7	13	1,4	2,3	2,3	1,8	2,0

Bron: Regionale Sociale Dienst en Avres, CBS

Tabel 4.8 Jongeren met ww-uitkering

	HG				DS		ZHZ	
	1.10.2015		1.10.2016		1.10.2015	1.10.2016	1.10.2015	1.10.2016
	aantal	%	aantal	%	%	%	%	%
tot 27 jaar	20	0,7	25	0,9	1,2	1,2	1,1	1,1

Bron: UWV Werkbedrijf, CBS

Tabel 4.9 Jongeren met wajong-uitkering (tot 25 jaar)

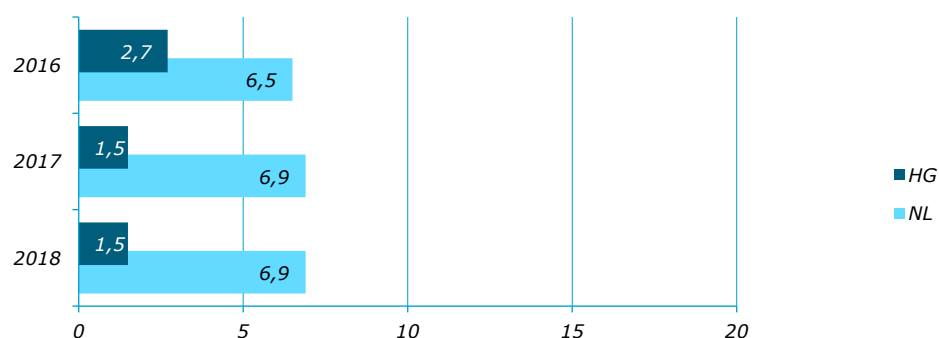
	HG				DS		ZHZ	
	2 ^e kw 2015		4 ^e kw 2015		2 ^e kw 2015	4 ^e kw 2015	2 ^e kw 2015	4 ^e kw 2015
	aantal	%	aantal	%	%	%	%	%
Wajong	60	2,6	50	2,1	3,7	3,4	3,2	2,9

Bron: CBS

4.10 Participatiewet en re-integratie

Voor personen die kunnen werken maar hierbij extra ondersteuning nodig hebben, biedt de Participatiewet re-integratievoorzieningen. Re-integratievoorzieningen zijn erop gericht om de afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen, met als doel op de lange termijn arbeidsdeelname. Voorbeelden van re-integratievoorzieningen zijn beschermt werk of voorzieningen ter voorbereiding van een zelfstandig bestaan als startend ondernemer. Afgezet op de bevolking is het nieuwe aantal re-integratievoorzieningen in Hardinxveld-Giessendam (20, 1,5 promille) ten opzichte van het landelijk gemiddelde laag. Het gaat in totaal om 90 personen.

Figuur 4.4 Aantal nieuwe re-integratievoorzieningen per jaar, per 1.000 inwoners 15-74 jaar

Bron: WSJG

5 Maatschappelijke betrokkenheid

Samenvatting maatschappelijke betrokkenheid

- **Vrijwilligerswerk:** aantal mensen dat vrijwilligerswerk doet is met 45% hoog in vergelijking met de regio Zuid-Holland Zuid
- **Mantelzorg:** in Hardinxveld-Giessendam heeft 24% van de volwassenen van 19 jaar en ouder het afgelopen jaar mantelzorg verleend, het op één na hoogste aandeel in Zuid-Holland Zuid
- **Mantelzorgcompliment:** mantelzorgers die zijn aangemeld bij Servanda komen in aanmerking voor een (financieel) mantelzorgcompliment; het aantal mantelzorgcomplimenten kent een stijgende lijn. Het mantelzorgcompliment wordt vanaf 2019 anders vorm gegeven in de vorm van mantelzorgbonnen van €75,-. Daarnaast worden nieuwe activiteiten voor deze doelgroep opgezet.

sterke punten	aandachtspunten
veel inwoners zetten zich in als vrijwilliger	vergrijzing zorgt enerzijds voor nieuwe behoefte aan vrijwilligersondersteuning en informele zorg en anderzijds vergrijsd de vrijwilligerspool
veel inwoners verlenen mantelzorg	Er is kans op overbelasting van mantelzorgers, zoals mantelzorgers van GGZ patiënten of dementie, jonge mantelzorgers en mantelzorgers die zorg combineren met een baan.

In Hardinxveld-Giessendam doet 43% van de inwoners van 19-64 jaar wel eens vrijwilligerswerk. Dit is relatief hoog ten opzichte van de regio Zuid-Holland Zuid, waar dit 33% is. Daarnaast verricht 34% van de 65-plussers vrijwilligerswerk (dit is vergelijkbaar aan het gemiddelde in Zuid-Holland Zuid (Bron: DG&J, Databank Gezondheidsmonitor volwassenen en Gezondheidsmonitor 65-plusser, 2016).

In Hardinxveld-Giessendam heeft 24% van de volwassenen van 19 jaar en ouder mantelzorg verleend, het op één na hoogste percentage in Zuid-Holland Zuid (21%). Van deze mantelzorgers in Hardinxveld-Giessendam is tweederde vrouw en heeft 60% een betaalde baan. Hun gemiddelde leeftijd is 51 jaar. 15% van de inwoners verleende intensieve of langdurige mantelzorg. Gemiddeld 3% van de inwoners die afgelopen jaar mantelzorg gaf, is zwaar belast, vergelijkbaar aan het gemiddelde in Zuid-Holland Zuid. De Gezondheidsmonitor volwassenen en 65+ wordt begin 2020 opnieuw uitgevoerd.

Tabel 5.1 Aandeel mantelzorgers (t.o.v. volwassenen van 19 jaar en ouder) 2016

categorie	aandeel mantelzorger	aantal	waarvan intensief of langdurig	waarvan intensief of langdurig	waarvan zwaar belast
Hardinxveld-Giessendam	24%	2.450	15%	1.500	3%
Zuid-Holland Zuid	21%	niet opgenomen	14%	niet opgenomen	2%

Langdurig is > 8 uur per week, intensief = > drie maanden

Bron: Hardinxveld-Giessendam en DG&J Zuid-Holland Zuid, Gezondheidsmonitor volwassenen en 65+

6 Maatschappelijke ondersteuning

Samenvatting Maatschappelijke ondersteuning

- **Cliënten sociaal team:** bij het sociaal team in Hardinxveld-Giessendam zijn in 2018 283 cliënten geweest, de helft jongeren t/m 18 jaar, de helft ouder dan 18 jaar.
- **Gebruik voorzieningen Wmo:** in Hardinxveld-Giessendam neemt het beroep op maatwerkarrangementen af; het gebruik in Hardinxveld-Giessendam ligt momenteel lager dan het landelijk gemiddelde, maar hoger dan het gemiddelde van de Drechtsteden; in Hardinxveld-Giessendam wordt minder beroep gedaan op hulpmiddelen en diensten en meer op hulp bij het huishouden; de tevredenheid van de cliënten in Hardinxveld-Giessendam over de Wmo-ondersteuning is groot en gemiddeld; ook over het effect van de ondersteuning is een meerderheid tevreden.
- **Minimabeleid:** in Hardinxveld-Giessendam zijn weinig huishoudens met een laag inkomen of een inkomen tot 110% van het sociaal minimum. Het aandeel lijkt, net als in de regio en heel Nederland, wel iets toe te nemen. er zijn in Hardinxveld-Giessendam relatief minder volwassenen en ouderen die enige of grote moeite hebben met rondkomen van het inkomen; ook dit aantal lijkt wel te groeien.
- **Schuldhelpverlening:** in Hardinxveld-Giessendam hebben in 2018 44 mensen zich aangemeld voor schulddienstverlening; eind 2018 liepen er 33 actieve trajecten schulddienstverlening/budgetbeheer.

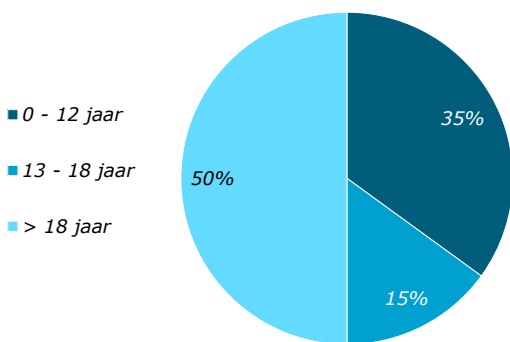
sterke punten	aandachtspunten
grote tevredenheid Wmo-ondersteuning en effect ervan	
weinig huishoudens met laag inkomen of inkomen tot 110% van het sociaal minimum	

6.1 Cliënten sociaal team

Op 1 januari 2015 is in Hardinxveld-Giessendam het sociaal team van start gegaan. Het sociaal team helpt inwoners die meervoudige en/of complexe problemen hebben en er zelf (tijdelijk) niet uitkomen. In het sociaal team zitten hulpverleners met verschillende achtergronden (o.a. wijkverpleegkundige, maatschappelijke werker, jeugdprofessional, cliëntondersteuner), bij elkaar. Het sociaal team moet ervoor zorgen dat het huishouden in de ondersteuningsvraag op een passende manier integraal geholpen wordt. Het sociaal team legt daarbij verbindingen en stemt af met de bestaande meldpunten en netwerken. Zij werkt vanuit het kantelingsprincipe: 'Keukentafel' gesprekken, Eigen Kracht en Sociale Netwerk Versterking.

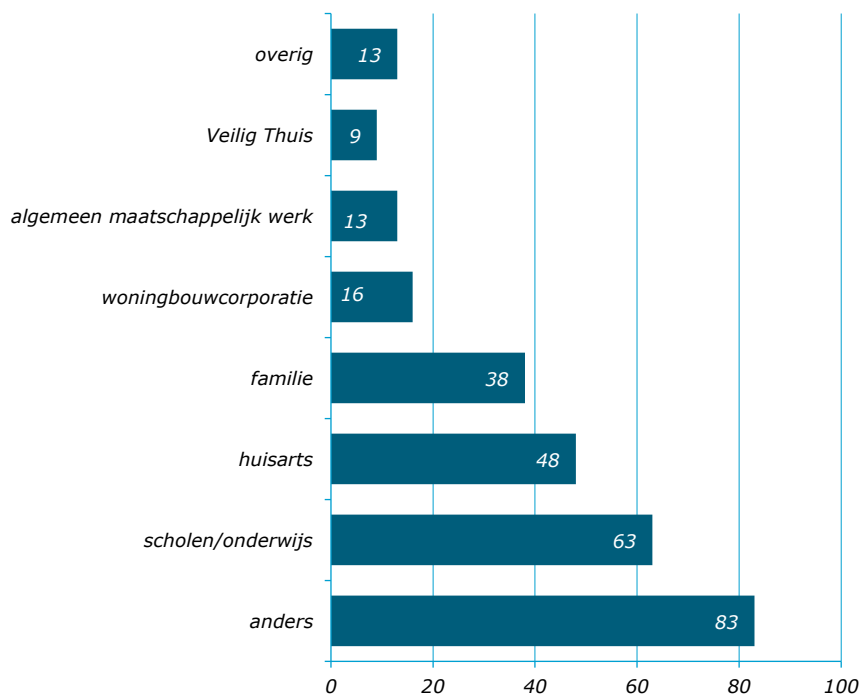
In het eerste jaar zijn er bij het sociaal team 407 aanvragen binnengekomen, waarmee voor 379 personen dienstverlening is gestart. In 356 gevallen is een dossier aangemaakt. In 2016 waren dat er beduidend minder: 298 aanvragen voor 289 personen, 216 dossiers. In 2018 was dit aantal stabiel op 283 cliënten. Het hoge aantal in het eerste jaar komt door onder andere de laagdrempeligheid en toegankelijkheid van het sociaal team en het feit dat er toen bij het sociaal team casussen zijn gemeld die niet meervoudig en/of multiprobleem zijn. Bijna de helft van de cliënten betreft kinderen en jongeren. De meeste personen komen bij het sociaal team terecht via scholen en huisartsen.

Figuur 6.1 Cliënten sociaal team naar leeftijd 2018

Bron: Sociaal Team Hardinxveld-Giessendam, Jaarverslag 2018

Figuur 6.2 Cliënten sociaal team naar verwijzing 2018

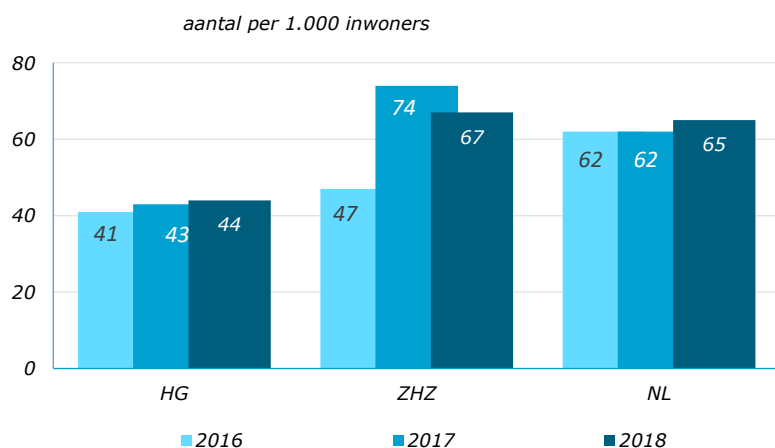

Bron Sociaal Team Hardinxveld-Giessendam, Jaarverslag 2018

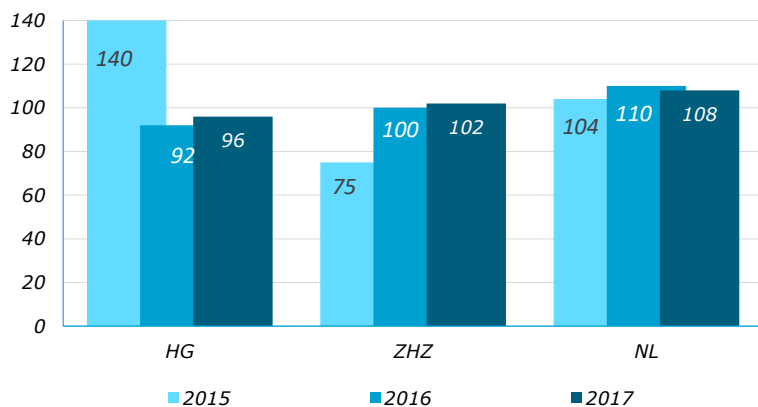
6.2 Gebruik voorzieningen Wmo

De gemeente biedt mensen met een ondersteuningsbehoefte diverse vormen van ondersteuning. De Wmo biedt hiervoor maatwerkarrangementen. Er zijn vier verschillende typen: hulpmiddelen en diensten, verblijf en opvang, ondersteuning thuis, hulp bij het huishouden. In Hardinxveld-Giessendam is het beroep op maatwerkarrangementen duidelijk afgenomen. Hierin wijkt Hardinxveld-Giessendam af ten opzichte van de Drechtsteden en Nederland (beide lichte daling). In Hardinxveld-Giessendam wordt minder beroep gedaan op hulpmiddelen en diensten, en meer op hulp bij het huishouden. In de Drechtsteden wordt overigens nog minder beroep gedaan op hulpmiddelen en diensten. Uit een cliëntervaringsonderzoek blijkt dat het merendeel van de cliënten in Hardinxveld-Giessendam van mening is dat de kwaliteit van de ondersteuning die zij krijgen goed is. De waardering over de kwaliteit van de ondersteuning is in Hardinxveld-Giessendam beter dan gemiddeld in Nederland.

Figuur 6.3 Maatwerkarrangement (per 1.000 inwoners)

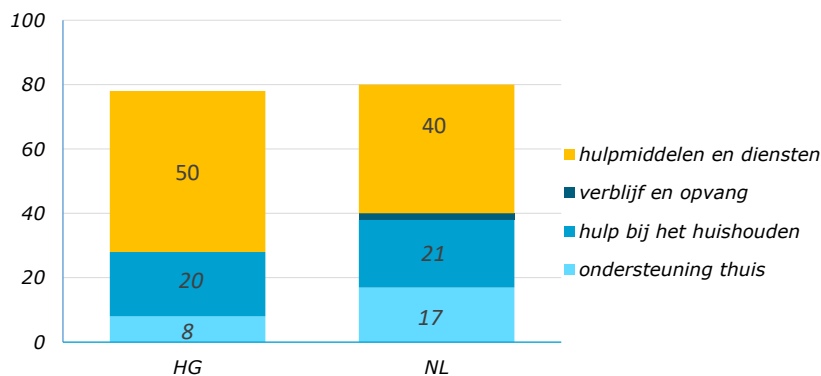

aantal per 1.000 huishoudens

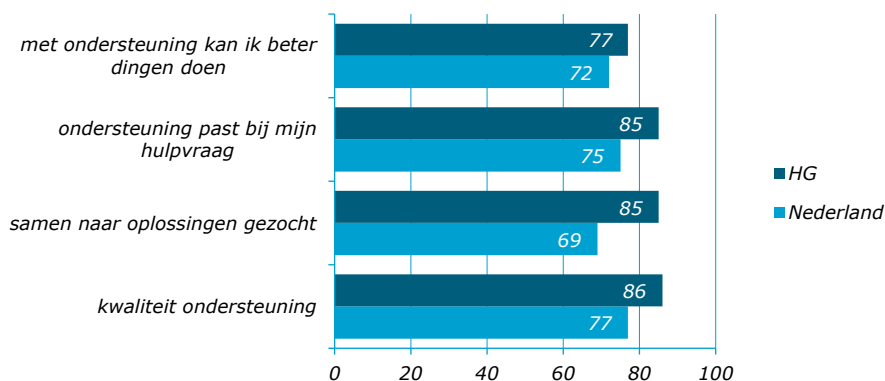
Bron: WSJG

Figuur 6.4 Maatwerkarrangement naar type tweede helft jaar 2018 (aantal per 1.000 inwoners)

Bron: WSJG

Figuur 6.5 Ervaren effect ondersteuning Wmo 2016 (% (helemaal) mee eens)

Bron: WSJG (meeste recente vergelijking met Nederland)

6.3 Minimabeleid en schuldhulpverlening

Hoe is het gesteld met de armoede in Hardinxveld-Giessendam? Hiervoor gaan we uit van het aantal huishoudens met een laag inkomen en het aantal huishoudens met een inkomen tot 110% van het sociaal minimum. Hardinxveld-Giessendam heeft weinig huishoudens die in armoede leven. Procentueel gezien neemt het aandeel huishoudens met een laag inkomen of een inkomen tot 110% van het sociaal minimum wel toe. Een ontwikkeling die ook is te zien in de regio (Stadsgewest Dordrecht) en in heel Nederland. In Hardinxveld-Giessendam neemt het aandeel volwassenen toe dat enige of grote moeite heeft om rond te komen. Dit aandeel is lager dan in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid. Bij de ouderen blijft het aandeel min of meer gelijk.

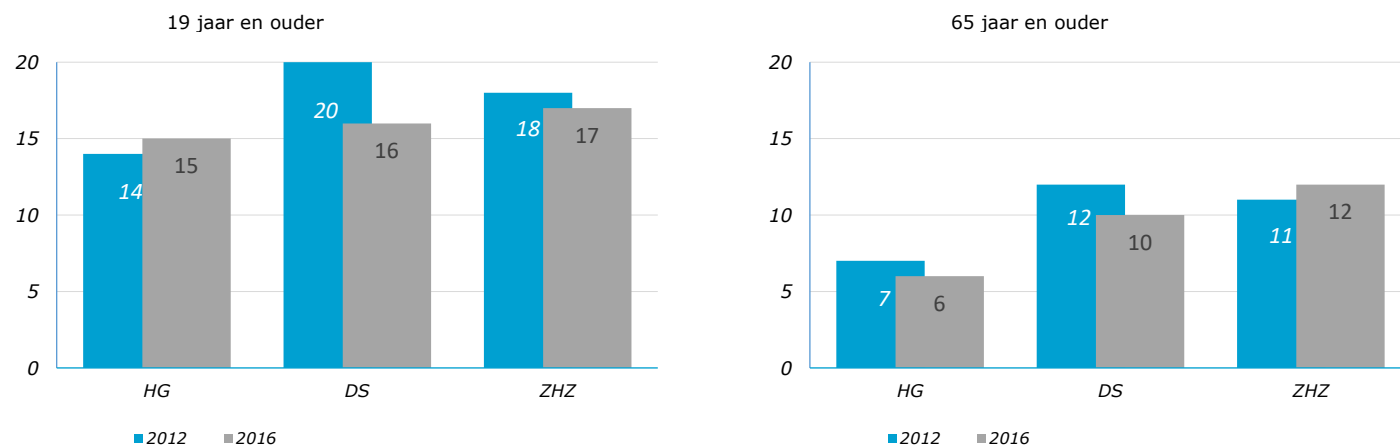
Tabel 6.1 Huishoudens met lage inkomens

	huishoudens met een laag inkomen (tenminste 1 jaar)				huishoudens met inkomen tot 110% sociaal minimum (tenminste 1 jaar)			
	HG		SG Dordrecht	NL	HG		SG Dordrecht	NL
	aantal	%	%	%	aantal	%	%	%
2014	300	4,5	8,9	10,1	400	6,5	11,3	12,4
2015	200	3,5	7,3	8,2	400	5,6	10,2	11,0
2016	300	3,8	7,1	7,9	400	6,0	10,3	11,0
2017	300	4,0	7,5	8,2	400	6,1	10,5	11,1

Toelichting: SG (Stadsregio) Dordrecht is gelijk aan de Drechtsteden én Hardinxveld-Giessendam. 2017 is het meest recente jaar waarover inkomen gegevens beschikbaar zijn

Bron: CBS

Figuur 6.6 Enige of grote moeite hebben met rondkomen van het inkomen (%)

Bron: DG&J

Bijzondere bijstand is geld van de gemeente voor mensen met een laag inkomen. Via de Sociale Dienst Drechtsteden kunnen zij financiële ondersteuning in de vorm van een persoonlijk minimabudget (PMB) aanvragen. Dit bedrag is vrij te besteden voor eenmalige kosten, zoals de vervanging van een wasmachine. Huishoudens kunnen één keer per jaar een PMB aanvragen. In 2018 kregen 113 huishoudens uit Hardinxveld-Giessendam een PMB, Nog eens 206 keer is gericht bijzondere bijstand verleend. Tabel 6.2 geeft de aantallen van de bijzondere bijstand in Hardinxveld-Giessendam.

Tabel 6.2 Bijzondere bijstand 2018

	HG	
	aantal	%
in de vorm van Persoonlijk Minima Budget (PMB)	113	35%
overig	206	65%
totaal bijzondere bijstand minimabeleid	319	100%

Bron: SDD

In Hardinxveld-Giessendam hebben in 2018 44 mensen (in 2016, 32) zich aangemeld voor schuldhulpverlening. Eind 2018 liepen er 33 (in 2016, 39) actieve trajecten schulddienstverlening/budgetbeheer.

7 Wonen en leefomgeving

Samenvatting Wonen en leefomgeving

Woningvoorraad: er staan in Hardinxveld-Giessendam relatief veel koopwoningen en eengezinswoningen (rij-hoek, 2¹ kap/geschakeld en vrijstaande woningen); gemiddelde WOZ-waarde ligt boven het Nederlands gemiddelde; relatief veel huurwoningen vallen onder de goedkope of betaalbare categorie tot 587 euro per maand en hebben een relatief hoge kwaliteit (meer huurpunten dan gemiddeld)

Doelgroepen: aantal huishoudens dat qua inkomen tot de doelgroep van volkshuisvestingsbeleid behoort is met 39% van de huishoudens lager dan gemiddeld in Nederland; aantal huishoudens met een betaalrisico is als gevolg van de relatief gunstige huurprijs lager dan in Nederland; aantal huishoudens met huurtoeslag ligt in Hardinxveld-Giessendam ruim lager dan in Nederland (26% ten opzichte van 39%)

Woningbehoefte, vergrijzing: binnen de huidige generatie ouderen neemt de vraag van senioren naar koopwoningen toe (appartement of grondgebonden); meerderheid van de senioren van 70 jaar en ouder kiest echter nog steeds voor een huurwoning

Leefomgeving: inwoners geven een 7,6 voor de leefbaarheid, dat is iets hoger dan het gemiddelde van Nederland; in Hardinxveld-Giessendam is er relatief weinig sociale overlast én fysieke verloedering; van verkeer heeft 36% veel overlast in de buurt, dat is hoger dan in Nederland (30%)

sterke punten	aandachtspunten
woningvoorraad telt relatief veel koopwoningen met een WOZ-waarde iets lager dan het Nederlands gemiddelde	van verkeer heeft 36% veel overlast in de buurt; dat is hoger dan in Nederland
huurwoningen van Fien Wonen hebben een hogere kwaliteit (in huurpunten) en toch gemiddeld een iets lagere huurprijs dan het Nederlands gemiddelde	gezien de toename van het aantal ouderen, het beleid "langer thuis wonen", extramuralisering en "het scheiden van wonen en zorg" neemt de vraag naar verzorgd wonen toe
aantal huishoudens met huurtoeslag ligt in Hardinxveld-Giessendam ruim lager dan in Nederland (26% ten opzichte van 39%).	de extramuralisering gaat ook zorgen voor een groter beroep op de woningmarkt door specifieke groepen met ondersteuningsvraag; het is daarom belangrijk de ontwikkeling van huisvesting van bijzondere doelgroepen, zoals toegelaten statushouders en cliënten voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang te volgen, om tijdig op een toename in de huisvestings- en ondersteuningsvraag te kunnen inspelen
de leefomgeving wordt goed beoordeeld	

7.1 Woningvoorraad

Per 1-1-2019 staan er in Hardinxveld-Giessendam 7.312 woningen. Hiervan is 62% een koopwoning. De huurwoningen zijn grotendeels in bezit van Fien Wonen, de corporatie. In de Drechtsteden is 57% een koopwoning. Hardinxveld-Giessendam heeft relatief veel grondgebonden, oftewel eengezinswoningen (vrijstaande woningen, 2¹ kap/geschakelde woningen en rij-hoekwoningen), in totaal 77% van de voorraad. In de Drechtsteden is dit 62%

Tabel 7.1 Ontwikkeling woningvoorraad

	woning voorraad per 1-1	toevoeging door nieuwbouw	saldo van toevoegingen min de sloop en administratieve onttrekkingen
2015	7.073	54	57
2016	7.130	98	81
2017	7.211	20	15
2018	7.247	47	36
2019	7.312	107	65

Bron: CBS

Tabel 7.2 Kenmerken woningvoorraad in Hardinxveld-Giessendam (eigendom en type) 1-1-2019

	aantal	aandeel	Drechtsteden
koop grondgebonden	4.121	58	48
koop appartement	306	4	11
corporatie huur grondgebonden	912	13	10
corporatie huur appartement	1.125	16	20
particuliere verhuurder grondgebonden	515	7	5
particuliere verhuurder appartement	186	3	7
onbekend	147	-	-
Totaal	7.312	100	100

Bron: Gemeente Hardinxveld-Giessendam, percentages excl. onbekend

Tabel 7.3 Kenmerken woningvoorraad in Hardinxveld-Giessendam (type uitgebreid) 1-1-2019

	aantal	aandeel	Drechtsteden
vrijstaand	1.150	16	4
2^1 kap/geschakeld	1.383	19	9
rij-hoekwoning	2.946	41	49
appartement	1.508	21	31
overig	178	2	7
onbekend	147	-	-
Totaal	7.312	100	100

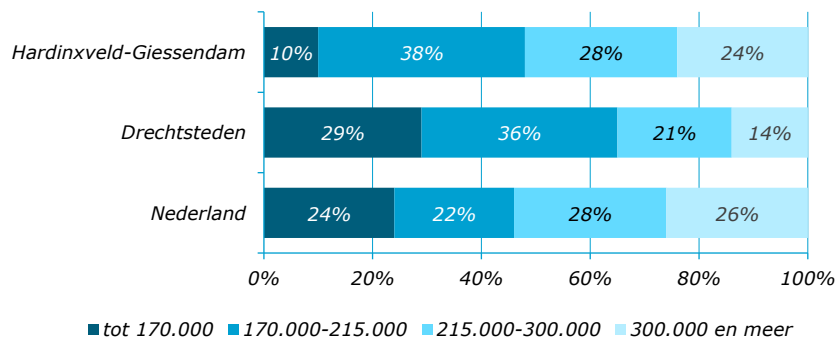
Bron: Gemeente Hardinxveld-Giessendam, percentages excl. onbekend

De verkoopprijzen van bestaande koopwoningen liggen in Hardinxveld-Giessendam op het Nederlands gemiddelde (229.230 t.o.v. 230.000 euro). Dat is 18% hoger dan het gemiddelde van de Drechtsteden.

De gemiddelde WOZ-waarde van alle woningen in 2018 is 228.000 euro, een fractie lager dan in Nederland (230.000), maar ruim een vijfde hoger dan in de Drechtsteden.

Dit wordt ook weerspiegeld in de verdeling van de WOZ-waarde van koopwoningen. Deze is 253.600 euro, hetgeen iets lager is dan het Nederlands gemiddelde van 263.500 euro en ook aanzienlijk hoger is dan het gemiddelde in de Drechtsteden

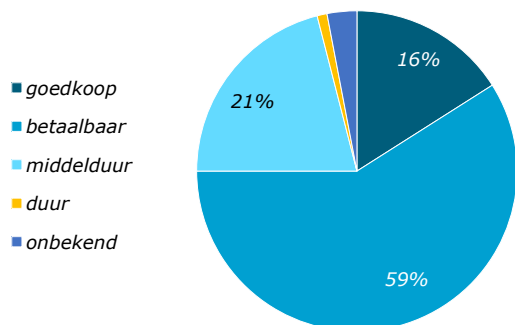
Figuur 7.1 Verdeling WOZ-waarde van koopwoningen 1-1-2017

Bron: Waarstaatjegemeente.nl, meeste recente vergelijking

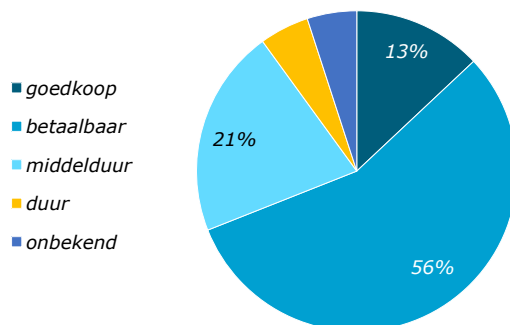
Het grootste deel van de huurwoningen van Fien Wonen heeft een huurprijs tot aan de 1e aftoppingsgrens. De gemiddelde huur is 521 euro per maand, dat is lager dan die in Nederland (543).

Figuur 7.2 Bezit Fien Wonen naar huurprijs per 1-1-2017

Bron: Waarstaatjegemeente.nl
Goedkoop= t/m kwaliteitskortingsgrens
Betaalbaar= t/m 1^e aftoppingsgrens

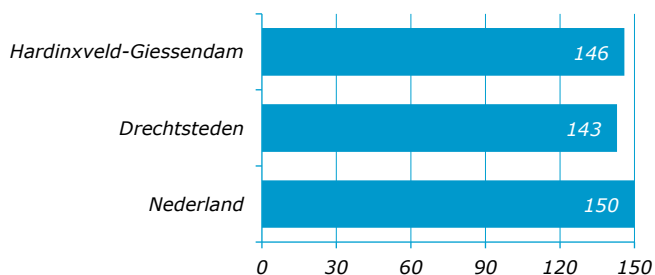
Bezit corporaties Nederland

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

Waar de kwaliteit in Nederland gemiddeld 150 bedraagt, ligt dit in Hardinxveld-Giessendam iets lager, namelijk op 146 en in de regio Drechtsteden lager.

Figuur 7.3 De kwaliteit van de huurwoningen van corporaties kunnen we aflezen aan het aantal toegekende huurpunten

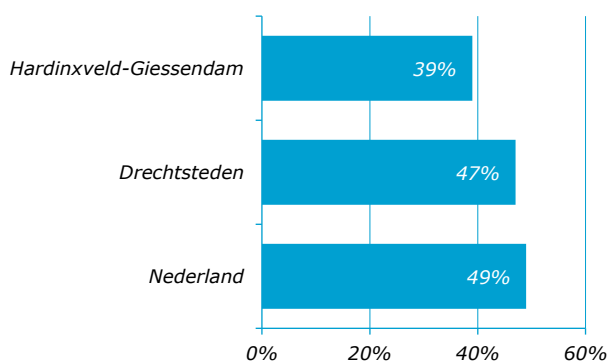

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

7.2 Doelgroepen

Het gemiddeld inkomen ligt in Hardinxveld-Giessendam hoger dan in Nederland (zie demografische gegevens). In Nederland behoort bijna de helft van de huishoudens tot de doelgroep. In Hardinxveld-Giessendam is dat duidelijk lager 39%. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen met 4,3% duidelijk lager dan het Nederlands gemiddelde van 11,6%.¹

Figuur 7.4 Het aandeel huishoudens dat op basis van hun inkomen tot de doelgroep van het beleid behoort

Bron: CBS, RIO en Waarstaatjegemeente.nl

Het aantal huishoudens met huurtoeslag (dat zijn er 814) ligt in Hardinxveld-Giessendam ruim lager dan in Nederland (Bron: Huurtoeslag in cijfers, 2017/2018).

In de prestatieafspraken 2019-2023 met Fien Wonen is er aandacht voor de toewijzing, beschikbaarheid en betaalbaarheid van de woningvoorraad voor de doelgroep qua inkomen.

¹ Het percentage huishoudens in de gemeente dat landelijk behoort tot de laagste 10%, Bron: CBS, regionaal inkomens Onderzoek (RIO)

7.3 Woningbehoefte en vergrijzing

De vergrijzing heeft grote impact op de woningmarkt. De verwachting is dat de trend om langer thuis te wonen in de komende decennia zal doorzetten. Met de vergrijzing neemt het aantal alleenwonende ouderen de komende jaren duidelijk toe. Zijn er straks voldoende toegankelijke woningen? Of volstaat de huidige voorraad?

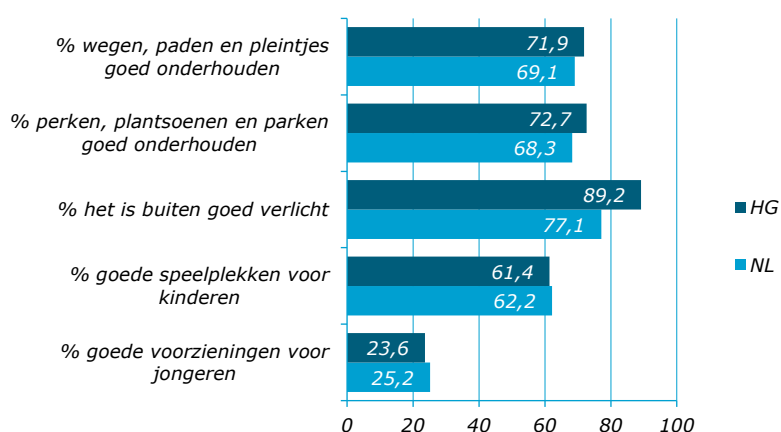
De corporatie Fien Wonen heeft op dit moment 624 senior-geschikte woningen waarvan 399 als seniorenwoning gelabeld en 11 mindervalidenwoningen en daarnaast zijn er nog 152 verhuur/zorgeenheden in 4 zorgcomplexen/zorggebouwen. Bij nieuwbouw en renovatie zet Fien Wonen in op het Woonkeurlabel, een label waarmee de mate van levensloopbestendigheid wordt aangeduid.

7.4 Leefomgeving

Inwoners van Hardinxveld-Giessendam beoordelen de leefbaarheid met het rapportcijfer 7,6, ten opzichte van 7,4 in Nederland.²

In de Veiligheidsmonitor is door middel van een aantal stellingen gevraagd naar hun mening over fysieke voorzieningen in hun woonbuurt. Hoe hoger de score, hoe positiever men is. De scores in Hardinxveld-Giessendam zijn vergelijkbaar met die in Nederland. Het oordeel over de voorzieningen voor jongeren is (zoals in geheel Nederland) het minst positief. Ook de sociale cohesie tussen de bewoners is in de Veiligheidsmonitor door middel van stellingen onderzocht. De sociale cohesie is in Hardinxveld-Giessendam hoger dan in Nederland.

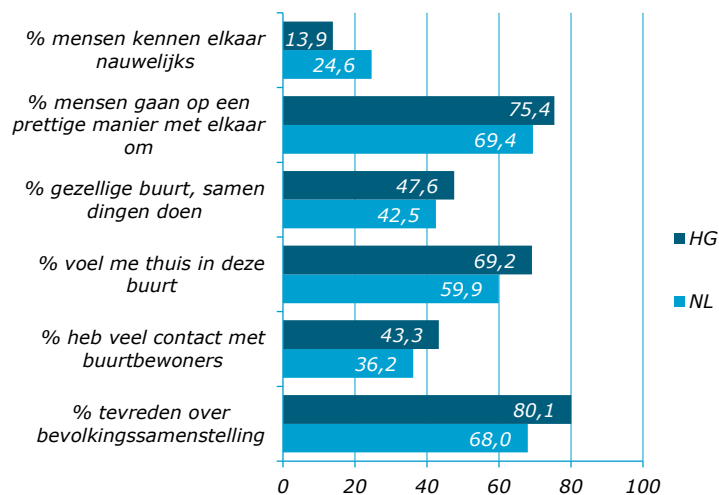
Figuur 7.5 Fysieke voorzieningen in de buurt 2015

Bron: Veiligheidsmonitor, % dat het (helemaal mee eens is
Dit wordt in 2020 geactualiseerd

² Bron: Veiligheidsmonitor, benchmarkrapport voor Hardinxveld-Giessendam

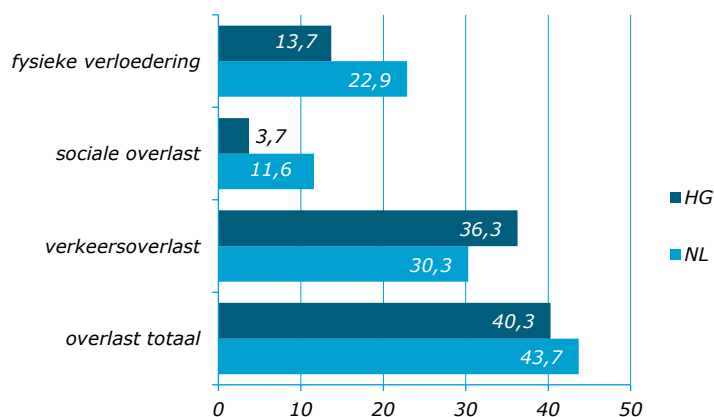
Figuur 7.6 Sociale cohesie in buurt 2015

Bron: Veiligheidsmonitor, % dat het (helemaal mee eens is Dit wordt in 2020 geactualiseerd

In de Veiligheidsmonitor zijn dertien verschillende vormen van overlast bevraagd. Deze zijn samengevoegd in drie subgroepen en in een categorie voor overlast in het totaal. Voor deze vier categorieën is een percentage berekend. Dit percentage staat voor de mensen die in de desbetreffende categorie op één of meer vormen van overlast aan hebben gegeven veel overlast te ervaren.

Figuur 7.7 Overlast in buurt 2015

Bron: Veiligheidsmonitor, % dat aangeeft veel overlast te ervaren op één of meer vormen van overlast (zie ook tekst hierna) Dit wordt in 2020 geactualiseerd

Terwijl 23% van de Nederlanders veel overlast van fysieke verloedering in de buurt ervaart (zoals hondenpoep), is dat in Hardinxveld-Giessendam beduidend lager, namelijk 14%.

In Nederland ervaart 12% veel sociale overlast in de buurt (zoals van buurtbewoners, rondhangende jongeren of drugs). Dit is in Hardinxveld-Giessendam beduidend lager, namelijk 4%. Wat dit betreft is Hardinxveld-Giessendam een positieve gemeente (weinig overlast en weinig ervaren verloedering).

Wel wordt door inwoners van Hardinxveld-Giessendam relatief veel verkeersoverlast ervaren, zoals door te hard rijden en parkeerproblemen.

8 Leefbaarheid, veiligheid en criminaliteit

- **Leefbaarheid:** inwoners van Hardinxveld-Giessendam zijn in 2017 positiever over de leefbaarheid in de buurt dan in 2015; de kwaliteit van de fysieke voorzieningen wordt in 2015 beter beoordeeld van de inwoners dan in 2013 (+0,5 punt) en over de buurtontwikkeling zijn inwoners gunstiger gestemd
- **Veiligheidsbeleving:** de veiligheidsbeleving van inwoners van Hardinxveld-Giessendam is tussen 2015 en 2017 verder verbeterd; alleen is het hoge rapportcijfer iets lager (7,5)
- **Overlast:** inwoners van Hardinxveld-Giessendam ervaren in 2017 ten opzichte van 2015 minder overlast van fysieke verloedering (-1,6%) en minder sociale overlast (-2,9%)
- **Slachtofferschap:** is in Hardinxveld-Giessendam gedaald van 13% naar 11% tussen 2015 en 2017; deze trend volgt de ontwikkeling van het geregistreerd aantal misdrijven bij de politie-eenheid Rotterdam; zowel het zelf gerapporteerde slachtofferschap als de politieregistratie (zie onderdeel geregistreerde criminaliteit) duiden op een verdere daling van criminaliteit in Hardinxveld-Giessendam. Eind 2019 vindt opnieuw onderzoek plaats onder de inwoners over de veiligheidsbeleving. De gegevens daarvan worden in de loop van 202 gerapporteerd.

sterke punten	aandachtspunten
<i>inwoners zijn positief over de leefbaarheid in de buurt en de kwaliteit van fysieke voorzieningen</i>	<i>Er is een daling in aantal geregistreerde misdrijven, maar alle geregistreerde misdrijven en incidenten blijven de aandacht houden</i>
<i>veiligheidsbeleving is relatief goed en verbeterd</i>	<i>Er zijn iets meer meldingen van incidenten, zoals verkeersoverlast</i>
<i>inwoners zijn minder overlast gaan ervaren (waaronder ook verkeersoverlast)</i>	
<i>slachtofferschap is gedaald: zowel het zelf gerapporteerde slachtofferschap als de politieregistratie</i>	

8.1 Leefbaarheid, veiligheid en overlast

Tabel 8.1 Leefbaarheid

	indicatoren	2015	2017	ontwikkeling 2015-2017
<i>rapportcijfer leefbaarheid woonbuurt</i>	<i>cijfer (1-10)</i>	7,6	7,5	-0,1
<i>kwaliteit fysieke voorzieningen</i>	<i>score (0-10)</i>	6,5	6,5	0
<i>sociale cohesie</i>	<i>score (0-10)</i>	6,6	6,7	+0,1
<i>ontwikkeling buurt</i>	<i>% buurt vooruit</i>	9,4%	10,3%	+0,9%
	<i>% buurt achteruit</i>	7,0%	8,2%	+1,2%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.2 Veiligheidsbeleving

	indicatoren	2015	2017	ontwikkeling 2015-2017
<i>rapportcijfer veiligheid woonbuurt</i>	<i>cijfer (1-10)</i>	7,7	7,5	-0,2
<i>onveiligheidsgevoel in eigen buurt</i>	<i>% wel eens onveilig</i>	8,3%	5,8%	-3,5%
<i>onveiligheidsgevoel algemeen</i>	<i>% wel eens onveilig</i>	25,6%	22,8%	-2,8%
<i>perceptie criminaliteit in de buurt</i>	<i>% veel criminaliteit</i>	1,8%	2,5%	+0,7%
<i>Perceptie woninginbraak</i>	<i>% kans heel groot</i>	5,6%	4,5%	-1,1%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.3 Overlast

	indicatoren	2015	2017	ontwikkeling 2015-2017
<i>fysieke verloedering</i>	<i>% veel overlast</i>	13,7%	11,1%	-2,6%
<i>sociale overlast</i>	<i>% veel overlast</i>	3,7%	6,6%	-2,9%
<i>- waarvan door rondhangende jongeren</i>	<i>% veel overlast</i>	1,4%	2,3%	+0,9%
<i>verkeersoverlast</i>	<i>% veel overlast</i>	36,3%	28,7%	-7,6%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.4 Slachtofferschap

	indicatoren	2015	2017	ontwikkeling 2015-2017
<i>slachtofferschap totaal (excl. cybercrime)</i>	<i>% slachtoffer</i>	12,9%	11,4%	-1,5%
<i>slachtofferschap geweldsdelicten</i>	<i>% slachtoffer</i>	1,5%	1,7%	-0,2%
<i>slachtofferschap vermogensdelicten</i>	<i>% slachtoffer</i>	6,9%	6,4%	-0,5%
<i>slachtofferschap vernielingen</i>	<i>% slachtoffer</i>	6,1%	5,4%	-0,7%
<i>slachtofferschap cybercrime</i>	<i>% slachtoffer</i>	8,1%	10,9%	+2,8%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

8.2 Jeugdcriminaliteit

Bureau Halt

Halt staat letterlijk voor 'Het ALternatief'. Bureau Halt zorgt, op het snijvlak van repressie en preventie van jeugdcriminaliteit, voor bewustwording en gedragsbeïnvloeding van jeugdigen en hun ouders/opvoeders. Als rechtspersoon met een wettelijke taak levert Halt kortlopende, laagdrempelige interventies ter voorkoming, bestrijding en bestraffing van jeugdcriminaliteit. Jeugdigen van 12 tot 18 jaar krijgen de mogelijkheid om recht te zetten wat zij fout deden, zonder dat zij meteen een strafblad krijgen. Hiertoe voeren zij een leer- en /of werkstraf uit, bieden excuses aan en vergoeden de schade aan de benadeelde.

Het doel is het terugdringen van jeugdcriminaliteit en zo een bijdrage leveren aan een veilige en leefbare samenleving (bron: www.halt.nl). Bureau Halt werkt veelvuldig samen met ouders/opvoeders, docenten, politie en andere professionals die een grote invloed hebben op de ontwikkeling van het normbesef en gedragsbewustzijn bij jeugdigen. Bij een vermoeden van achterliggende problemen verwijst Halt door naar de jeugdhulpverlening.

In 2018 zijn in Hardinxveld-Giessendam 11 jeugdigen door de politie verwezen naar Bureau Halt.

Het aantal verwijzingen naar bureau HALT is ten opzichte van 2015 gelijk gebleven en ten opzichte van 2017 gedaald (-16). Er waren naar verhouding minder verwijzingen voor baldadigheid (-7), openbare orde (-3), vermogensdelicten (-9) en overige delicten (-2) dan een jaar eerder. Er waren naar verhouding meer verwijzingen voor schoolverzuim (+3), vernieling (+1) en vuurwerkovertradingen (+1).

Tabel 8.5 Aantal verwijzingen naar bureau Halt 2016-2018

	2015	2016	2017	2018
aantal verwijzingen	11	18	27	11

Jeugdoverlast

Bij jeugdoverlast gaat het om de beleving van mensen. Een subjectief gevoel, dat niet perse hoeft overeen te stemmen met het objectieve aantal strafbare feiten. In Hardinxveld-Giessendam zijn in 2016 58 meldingen van jeugdoverlast gedaan bij de politie. Het aantal meldingen is in de loop der jaren afgenomen. Het aandeel meldingen van jeugdoverlast in Hardinxveld-Giessendam ligt lager dan in de regio Alblasserwaard/Vijfheerenlanden en in Zuid-Holland Zuid.

8.3 Geregistreerde criminaliteit

Het aantal meldingen nam verder af; er is een kleine toename van het aantal incidenten. Zo halveerde het aantal inbraken. Uitzondering is het aantal diefstallen van brom-, -, snor- fietsen, dat nam toe van 24 in 2013 tot 47 in 2016. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat steeds meer reizigers met de fiets naar de treinstations gaan. Het kan ook zijn dat het –gezien het toenemend gebruik- om elektrische fietsen gaat. De meldingsbereidheid en het verzekeringsbelang bij diefstal van een elektrische fiets is namelijk veel hoger dan bij een gewone fiets.

Het aantal geregistreerde overlastincidenten neemt vanaf 2015 af, maar ten opzichte van 2017 is er een kleine toename, zoals incidenten die verband houden met verkeersoverlast.

Tabel 8.6 Aantal geregistreerde misdrijven Hardinxveld Giessendam 2015-2018

	2015	2016	2017	2018
diefstal/inbraak woning/box/garage/schuur/tuinhuis	41	31	40	18
bedreiging/mishandeling	39	19	25	26
diefstal uit/van motorvoertuigen	72	39	40	41
diefstal van brom-, -, snor-, fietsen	18	47	24	12
vernieling c.q. zaakbeschadiging	50	52	57	60
drugshandel	3	11	11	9
huiselijk geweld	13	3	12	6
totaal	236	202	209	172

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.7 Aantal geregistreerde incidenten Hardinxveld Giessendam 2015-2018

	2015	2016	2017	2018
drugs/drankoverlast	27	16	17	20
verkeersoverlast	191	117	136	146
burengerucht	28	24	30	20
overlast door verward/overspannen persoon	21	17	38	34
melding overlast jeugd	73	58	60	74
overige	6	3	7	6
totaal	346	235	288	300

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Burgernet

In de gemeente Hardinxveld-Giessendam waren op 31 december 2018 in totaal 1.346 personen aangemeld bij de politie als deelnemer van Burgernet, een toename van 1,4 procent ten opzichte van 31 december 2015. De dekking van Burgernet zit in Hardinxveld-Giessendam onder het streefcijfer van 10 procent, maar de gemeente zit ruim boven het minimum van 5 procent.

Tabel 8.8 Aantal en % deelnemers Burgernet

Burgernet - Politie	per 31-12-2015	per 31-12-2018
deelnemers	1.063	1.346
inwoners	17.774	18.089
percentage	6,0%	7,4%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.9 Indicatoren veiligheid basisset

	indicator	eenheid	per	waarde	bron	beschrijving
1	verwijzingen Halt	per 10.000 inw.	2015 2018	68 75	Bureau Halt	Het aantal verwijzingen naar Halt, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12.17 jaar.
2	winkeldiefstal per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015 2018	0,6 0,3	CBS- Geregisteerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal winkeldiefstal per 1.000 inwoners
3	geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015 2018	2,8 1,7	CBS- Geregisteerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.)
4	diefstal uit woning per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015 2018	1,7 0,8	CBS- Geregisteerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners
5	vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015 2018	3,1 3,6	CBS- Geregisteerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal vernielingen en beschadigingen, per 1.000 inwoners

Bron: www.waarstaatjegemeente.nl

Lijst gebruikte bronnen

ABF, *Primosprognose 2019*
Alzheimer Nederland (website)
BMC, *Clïëntervaringsonderzoek Wmo*
CBS, website StatLine
CBS, *EBB, (Enquête Beroepsbevolking), 2016*
CBS, *RIO 2016, (Regionaal Inkomens Onderzoek)*
DG&J, *(Dienst Gezondheid en Jeugd), Buurtmonitor, Zuid-Holland Zuid*
DG&J, *Zuid-Holland Zuid, Gezondheidsmonitor volwassenen en 65+*
DG&J, *Zuid-Holland Zuid, Gezond Dichtbij, lokale oplegger bij regionale nota gezondheidsbeleid 2016-2019 Hardinxveld-Giessendam*
DG&J, *Jaarverslag Leerplicht en Voortijdig Schoolverlaten 2017-2018*
Gemeente Hardinxveld-Giessendam, *Jaarstukken, diverse jaren*
Gemeente Hardinxveld-Giessendam, *Programmabegroting 2016-2019 en 2017-2020*
Gemeente Hardinxveld-Giessendam, *Tabellen leerlingenaantallen basis- en voortgezet onderwijs*
Gemeente Hardinxveld-Giessendam, *Jaarverslag Sociaal Team Hardinxveld-Giessendam 2018*
Kiesraad (website)
VNG, *Realisatie, WSJG, website waarstaatjegemeente.nl*
VNG, *Realisatie, WSJG, Rapportage Sociaal Domein Hardinxveld-Giessendam*
VNG, *Realisatie, rapport Gemeentelijke monitor Sociaal Domein, 2018*
LISA
Mulier instituut, *Kernindicator Sportaccommodaties*
OCD, *(Onderzoekcentrum Drechtsteden), BIR (Bedrijven en Instellingen Register) Drechtsteden en WOZ*
OCD/Serviceorganisatie Jeugd ZHZ, *Gebiedsanalyse Jeugd, De kleur van Hardinxveld-Giessendam*
OCD, *Profiel Hardinxveld-Giessendam in 12 figuren*
OCD, *Sturingsinformatie Jeugdhulp ZHZ*
Fien Wonen, *Jaarverslag 2018*
RIVM, *Gemeentelijk gezondheidsprofiel Hardinxveld-Giessendam, website*
SDD (Sociale Dienst Drechtsteden)
Serviceorganisatie Jeugd ZHZ, *Jaarrapportage Serviceorganisatie Jeugd, Bijlage, 2018*
Tympaan, *Databank*
UWV
VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR), *Gezamenlijk veiligheidsbeleid, jaarrapport 2018*
Veiligheidsmonitor
Website huisvestingvergunninghouders.nl